

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2017. április – XVI. évfolyam 4. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Virágvasárnap **3**
Czipott György verse

Malomkerék,
halak és
Kiskirálylány... **4**
*Németh István levélinterjúja
Lukáts Jánossal*

Kisjutka **8**
Oláh András novellája

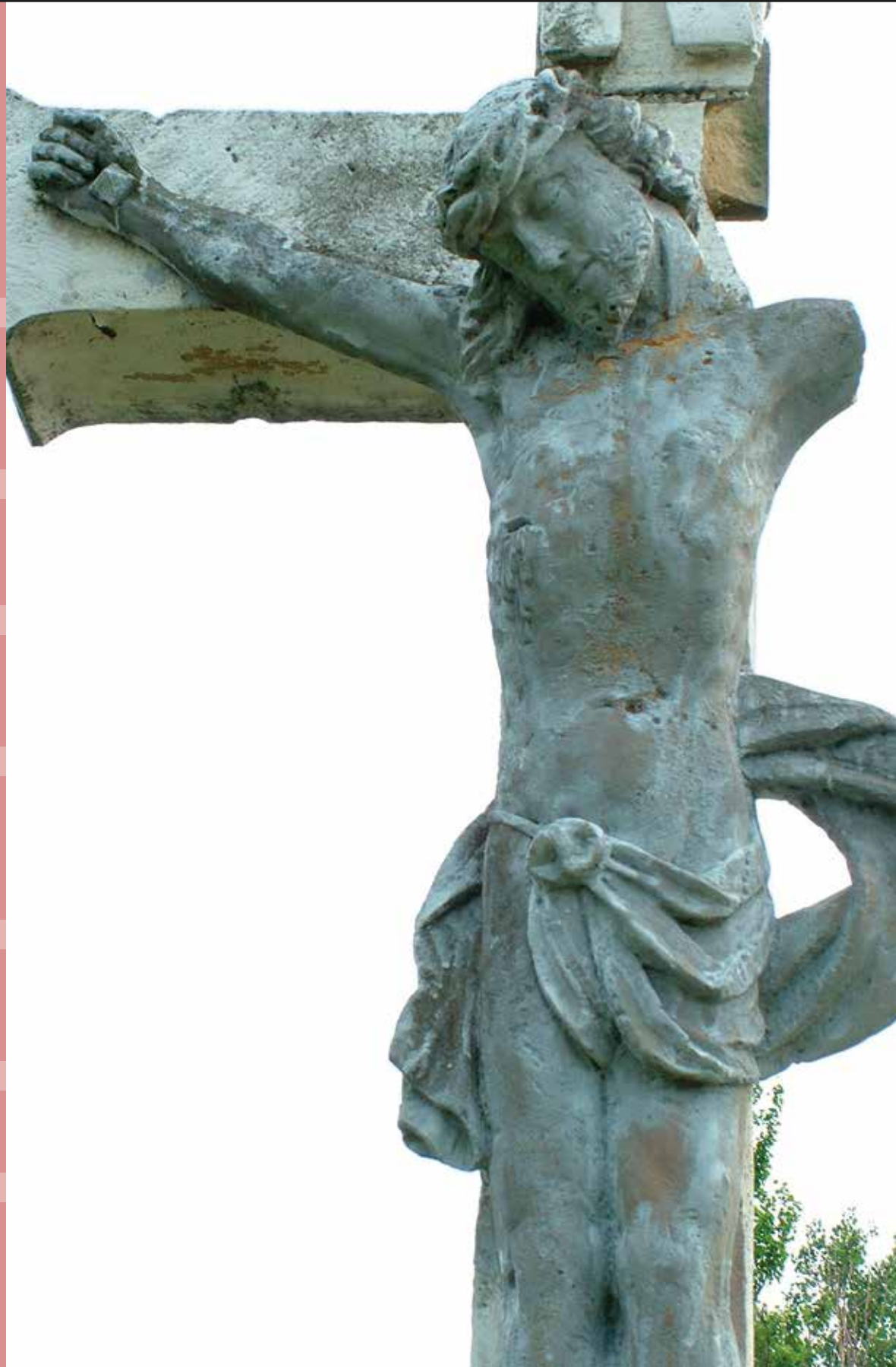
Pilinszky János
Bachot hallgat **10**
Rónay László karcolata

A humanista
reneszánsz
bugyraiban **12**
Csiba Zsolt tanulmánya

A költészet
kegyelmi állapot **14**
Petróczi Éva írása

Földről az Ember **16**
*Sz. Tóth Gyula
könyvismertetője*

Korpusz
Ország László fotója

CZIPOTT GYÖRGY VERSEI

Crucifixionis

Eloi! eloi, lama sabag ta-nim

fel és alá.
 mindegyre újra.
 mert új vértől kell
 pipacsuljon égi ugar.
 hisz mindig újratelik
 minden cifra kézmosótál,
 míg szakadatlan
 sárbateper választás terhe,
 érettünk alábukottak
 gyomra is halált böffen.
 kusza rajzú lépteink
 csontport vetnek utánunk.

fel és alá.
 ernyed..., gerinccé feszül
 szálkás harangkötélben
 ítéletül ránkkongó irgalom.

Hamvazószerda

tizenhat pata
 tizenhat
 vércse szítál
 beroppan
 ugar halánték
 szemhéj alatt
 szemhéj alatt
 három varjú arat
 három varjú arat
 vércse szítál
 tizenhat pata vágta
 tizenhat koszos pata
 beroppan ugar
 három varjú
 vércse
 szemhéj alatt
 villanó ördögszekér
 pörög pörög pörög
 szertepökött makukahéj

reményvirág kard élén
 bicsakló galambnyak
 fekete fűrész
 fénné olvadozik
 egyre csak lesúvad
 bíbor horizontba
 éjlő horizontba
 belemállik
 galambok rebbenek
 szárnyuk csattog zihál
 gyűrűket hintál feloldozás
 arcom fűrösztöm
 gyertyalángba koromba
 lidércek árnyába
 tizenhat pata
 bordakosárban
 ma holnap

fel és alá.
 érdekesült démonaink
 bennünk tépnek ízekre
 minden fölszagló emberit,
 immár cafattá hasították
 emlékes szép arcunk.
 Jaj! anyánk, ne nézz!

harangok zengetik egymást.
 csillagtúl emelkedik föl a vérző,
 homlokunkra feszül koronája.
 renddé pipacslik égi ugar,
 nyelvünk alá evesül
 kenyér, bor.

Németh István fotója

Böjt

Már a koplalás is adománnyá nemesülhet?!
 Sunyin nézd, csak nézd, cirmosan hogyan
 gurigáznak idejétmúlt arcok fémkarikák...
 Körben, patkóba szorult itt már
 országsaroglya balszerencse,
 Krisztus eves szögeit verték
 hidlás alá kushadó hazaronsra,
 szotyolahéj köpetes senkiföldre.
 Töltekezz csak felszakadásig
 gyomorforgató pártos igékkal,
 tapsikolj akkor is, mikor kóser,
 szarbüdös szájú hatalom perli le rólad,
 megannyi éhezéforrasztotta évezrededet!

hát már a koplalás is...
 hát már a kereszthalál is...
 hát már az árulás is...

Valamennyi hótollú galambot, tejszagszóke gödölyét,
 legringóbb tágfarú ribancot birtokítsad...,
 a hites pénzváltók mindig ellenedfriss kurzusigáját.
 Éhomra telítsd csikasz beleid,
 higgy hitvestelenné csalatottan,
 éld halállárothadt együgyűséged,
 mérj sarkon hazát, tört patkót, magzatot!
 Latolt böjttel végére fizess ki az Istent!...
 Azontúl? Féljed mindtől szurokabb éjben:
 pontos számadásra kifeszül szíved
 bélpoklos puskák célzókeresztjén,
 mert bőrödbe pénzjelet égetett,
 salakos holddá olvadt harminc ezüst.

mert már a koplalás se!
 mert már a kereszthalál se!
 ezután már az árulás se!

csak a tél
 csak a tél

Virágvasárnap

talán ez a lábvizálja
 örökös szegénység,
 talán ez a fölmagasztosult,
 megadó alágörnyedés,
 talán ez a puskacsőtorkolat
 végterhű kiszolgáltatottság...
 magunkkal zabolázott már
 e sebescsüdű, túlhordott haza!
 megalvad szánkban
 szerelemszó, káromolás és
 odakozmál sírásmart látásunkra
 végeérhetlen álom,
 mert anyánk szeméit már
 lakatoknál kíméletlenebb
 simítással lezártuk,
 mert apánk porrá-ízzétört
 testét göröngy alá bekapartuk,
 mert kába szerelmesünkből
 cafattá kipereltünk minden
 üszökkéfekeketült jövődőt.
 talán ez a lábvizálja,
 reánkpenészlő nyomorúság...
 talán e magunk magasztosító
 zsellérkapca alágörnyedés...
 talán ez az evesedő,
 botlástól botlásig vánszorgó
 fuvarosgebe haza...

rázzák, csak rázzák
 letépett, fulladt leveleinket
 savószínű tavaszi szelek,
 koszos tölcseirekké terelnek
 portverő orcánk elé
 valahány kiszaggatott szirmot.
 pokolfattyá varjúkként
 fölkrárogunk vérsavló köpetet,
 akárha megszagatott tanítók
 vagy napkeleti bölcsek
 szottyosraérett igazságait,
 pedig alig érthető már
 lelkünk odvából szakadó
 hangtalan sikogásunk.
 hát, legalább kurvanyázni
 kifogástalan tudunk még.
 akár vasárnap is...
 legalább...

legalább az a lábvizálja
 molyaszúrkendőig szegénység...
 legalább az a fölmagasztosult,
 hétréttörő alágörnyedés...
 legalább az a puskacsőtorkolat
 bizonyosságú kiszolgáltatottság...

legalább ez a kidagott,
 belénksült miatyánk.

Malomkerék, halak és Kiskirálylány...

Levélintervjú Lukáts Jánossal

Kedves János!

Szülővároskában, Tapolcán, a *Búvópatak* friss és régebbi lapszámaint lapozgatom, benne írásaidat: útirajzaid, szépprózáid és verseid. Feltűnik, hogy többször is jártál vidékemen, s hogy milyen nagy kedvvel tudósítottál itteni élményeidről. Az esztendő első hónapja mielőtt elszaladna, ez az előre-hátra tekintő Januárius, hadd fogom szolgálatunkba, hogy pillantana vissza, ki mindenki nem járt már „*Keszthely, Sümeg és Tapolca kies vidékin*” (Batsányi) a 2002-ben indult kaposi folyóirat szerzői gárdájából? Lám, egész asztaltársaságot lehetne alapítani azon szempontból, ki volt már itt, Tapolcán közülük? Író-olvasó találkozókon a könyvtárban olvasott föl Papp Árpád, Matyikó Sebestyén József, de Kósa Csaba is. Ők hárman, sajnos, nem lehetnek már közöttünk, de munkáik itt vannak velünk. A *Hét Karjcar Kiadót* képviselte könyvtári rendezvényünkön Benke László, ki verseiből is olvasott föl a tapolcaiaknak. Jáki Sándor Teodóz atyával Cs. Varga István látogatott Tapolcára, de szintén többször volt a városkában Kerék Imre. Kellermayer Miklós professzor úr, s Ágh István itt érettségizett a Batsányi Gimnáziumban, Petrőczy Éva verset írt a Szent György-hegyen, ahol Borostyánár és Bérczy József tuszkulánuma és szölege található a hegymagasi oldalon. Sarusi Mihály garabonciás alakja hírlapíróként tűnt föl ezen az utcákon. S köztük Te is, bizonyíték rá e *Búvópatak*-béli fotód: Marton László *Kiskirálylány* című szobrát örökítetted

meg masináddal. A teljesség igénye nélkül hadd sorolom föl Neked dióhéjban, kiknek a lába nyomát kéne körberajzolnom az előtted járók közül. Valamikor a római aranyifjak mulatoztak és hajókáztak errefelé a Pelso partján, a hajdani Balatonon, amely Tapolcáig ért. Marcus Aurelius is láthatta a tóból kiemelkedő vulkánhegyeket mint szigeteket. Honfoglalók álltak meg a mocsaras és szőlőhegyes vidéken, szívükben a Keletről hozott Istenanya képével, s e holdbéli világszülő édesanyához kiáltanak a vajúdó nők, akár az itt élt latin ajkúak Diánához, vagy akár a következő nemzedékek fognak már ómagyarul Szűz Máriához. Az agg Tinódi Lantos Sebestyén Csobánc várából indul az utolsó útra – megy innen Sárvárra, hogy ott végképp elnémuljon ő is, hangszere is. Berzsényi Dániel Halimbára utazik Kiss János barátjához borozni és verseket fölolvasni. Nagyon közel volt Batsányi János városkájához. Csokonai édesapja Sümegen sebborbély, de fia stigmájára nincs flastrom. Keszthelyről Tapolcán át a hajdani Aquincumba futó úton tart Füredre, s Vázsonynál kapja a hírt, hogy Lilla máshoz ment feleségül. Tánicsics Mihály szintén átutazó, ő is szomorú üzenetet kap e tájon, hogy elhunyt édesanyja. Petőfi nem járt Tapolcán, de Deák Ferenc igen. Ady Endre úgy láthatta a medence bazalthegyeit, hogy kedves hajójának, a Helkának a fedélzetén cigarettázott nyári fehér ruhában. József Attila Gulácson és Tapolcán is leszállt a vonatról. Városunkban az Erzsébet ligettől a Malom-tó felé induló Fazekas utcában gyűjtött előfizetőket új kötetére.

Tapolcai Malom-tó

Bizonyal sikertelenül, de a helyi legendárium szerint az utcabéli szabó irlalomból megigazította a rajta lötyögő öltönyt. Kodolányi János leírja a *Visszapillantótükör* című emlékezés-regényében, hogyan jöttek be gyermekkorában fogattal Tapolcára, s hogyan visszhangzottak, kongtak a barlangi üregek a lovak patái alatt. Krúdy Gyula Kisörsnél figyelte a borszállítókat, amikor szüretük után megindultak a szekerek a hordókkal e borkereskedő város, Tapolca irányába.

A közeli szigligeti Alkotóház vendégei közül majd' mindenki járta Tapolca utcáit: Nemes Nagy Ágnestől Bozóky Éván át (ő Donáth Ferenc felesége volt) Parancs Jánosig. (Ha valamelyik költő rosszul lett, bizony Tapolcára hozták a mentők. Szegény Zelk Zoltánt is. Veress Miklós kis unokája, Milán, a tapolcai kórházban látta meg a napvilágot. Badacsonyt hagyják hátra pár órára, amíg bejönnek Tapolcára vásárolni Jankovich Ferencék, Tatay Sándorék és Tamás Istvánék. A Szent György-hegyről Kiss Benedek éppen csak beugrik cigarettát vásárolni. Bertha Bulcsu is Tapolcán és a Balaton partján nevelkedik. A honfoglalást követően a Vérbulcsu nemzetségé lesz a vidék, hát nomen est omen, az író a Bulcsu nevet kapja a keresztségben.

...a vízzel harmonikus párost alkot,
hagyja elcsábítani magát a víztől,
miközben ő maga is kormányozza a vizet.

– A csonka-regiszter után könnyebb szívvel kérdezem már Tőled, hogy mikor jutottál el először Tapolcára és környékére. Milyen gyakorisággal jutsz el a Balaton-felvidékre?

– 1956 augusztusában, földrajzszakköri kirándulás során jártam Keszthelyen és a Balaton-felvidéken. Még nem voltam tizenhárom éves. Ekkor láttam először a Hévízi-tavat, a tapolcai Tavas-barlangot és a Malom-tavat, a Badacsonyt, a Szent György-hegyet, a Csobáncot – és azt hittem, hogy a magyar meseországban járok. Tapolcára, Sümegre azóta is gyakran ellátogatok, húsz évvel ezelőtt ugyanis kilencvenkilenc évre szóló nyaralási jogot vásároltunk Keszthelyen. Tapolca-járásom évtizedeit *Vadlibácska* című novellámban írtam meg, ahol azonban a város nevét – diszkrécióból – elhallgattam. A Balaton-felvidék évtizedek óta célja nyaralásainknak Tihanytól Révfülöpön át Kehidakustányig, főként a tavaszi és az őszi iskolai szünetek idején.

– Mit jelent Neked ez a táj? Úgy is mint Párizs-viseltnek (*Kormos Istvántól a def.*)? Figyelmeztetett-e a Dunántúlra valami szép részlet német nyelvterületen? Emlékeztetett-e külföldön vidék vagy városkép valami hazáira? Egy „beau coin” – ahogy a francia mondja.

– Városi vagy még inkább nagyvárosi ember vagyok, remekül rejtőzködtem Párizs „embersűrűs, gigászi vadonában”, Berlin tornyai között, Madridban. De közel állnak hozzám az olyan európai gyöngyszemek, mint Velence, Brugge, Sevilla vagy Málta. Otthon mégis Budapesten vagyok, a Terézvárosban hatvannál több évet éltem, mostanában Óbudán pergetem napjaimat. A táj, a szabad természet, az erdő, a víz, a hegy ugyanúgy része életemnek és örömeimnek, mint a kőrengeteg. Szeretem a hidakat, a tornyokat, a várakat, de bakancsban, gyakran sátorral rohamozom meg a Börzsönyt, a Bükköt, a Hargitát vagy a lengyel Tátrát. És a Rezit, a Tátikát...

Az elmúlt évtizedben végigjártam (végigjártuk) a Balaton-felvidék múltidéző templom- és kolostorromjait, a fantázia-mozgató Kötengert, Diszelt és a Csobáncot, a kilátókat Gyesdiás és Ederics között, a „tündér Tihanyt” (Kosztolányi szavával), Szigligetet. Nem csak kirándulás, hanem őrzésként céljából, hogy minden a helyén van-e.

– *Novelládból tudom, hogy a Mosel-völgyében is szétnéztél. Nem csupán a kőzetek diluviális, de az egymást követő népek időbeli rétegződéséhez is értettél. Nem villan-e össze Benned az ottani és az itteni (Balaton-melleyéki) borvidék? Két borkultúra komparatistikája?*

– A német erdő jórészt hideg fenyő, tiszta vizű tó, csatorna, zsilip, mindez olvasható az *Álmodj tovább, Rosi!* című kisregényemben. A Mosel-völgy Európa talán legvonzóbb helyszíne volt számomra, ahol (állítólag) ötezer éve ülteti, műveli és issza borát a kelta szőlőműves, akik közül sok a Balaton (a Pelso) partjára is eljutott. Az évezredes szőlőkultúra, a jól szervezett munka tiszteletreméltó, és belőle sok megtanulható. A moselit borszakértők nagyra becsülik, én el nem cserélném egy pohár jó badacsonyiért.

A nyugat-európai városok talán régebbiek, vagy jobban megőrizhették régiségüket, mint a kelet-európaiak, oda korábbi kor emlékeit megcsodálni az utazó, aztán „újra meg újra hazajön a fiú”, mert itt van itthon.

– *Mi jut eszedbe a tapolcai Malom-tóról? Van, akinek Velencét, van, akinek a bástyájával és ciprusával Splitet idézte.*

– A tapolcai Malom-tóról nekem mindig a tapolcai Malom-tó jut eszembe. Ahogy a házak félkörében áll, ahogy egyik oldalt a rejtélyes, földalatti patak sötétlik, a másik oldalt a fölséges Gabriella szálló, a múltat idéző (sajnos gyakorta leláncolt) malomkerék, a méretes, tarka díszhalak, a leányhajra emlékeztető fűzfalomb, a Tapolcai Pantheon táblái, a diszkret magasból letekintő Szent István-szobor a különös ívelésű talpkövön, Batsányi lendületes karmozdulata és Baumberg Gabriella álmatag, fátyolos arca. A tóközépi szökőkút nappal, a fénypatakok este.

A Malom-tó nem tenger, nem háborgó vizesés, sziklák sem övezik. Rejtőzködik, hogy aztán váratlanul bukkanjon az érkező elé. A halak pásztora, a természet- és halbarát kisfiú nem Tapolcán bukkant elém, hanem Sopronban. Sok város, kisváros adott ihletet írásaimnak, de többnyire nem nevesítem városaimat, hogy minden város olvasója a magáénak érezhesse a környezetet. A víz közel áll hozzám, a folyó és az állóvíz egyaránt. Európa három tengerében volt szerencsém megmártani magamat: a Keleti (Balti)-tengerben Warnemündénél, az Atlanti-óceánban Ostendénél, az Adriában Velenecénél és Jesoloban, és az igazi Földközi-tengerben Máltánál. A Balaton sem maradt ki a sorból, „a nagy megmérettetésben”, Révfülöp és Boglár között négyszer úsztam át a Tavat.

– *2010-ben Csernák Bálint fotója a tapolcai Alsó-tónál is készülhetett volna a keleti díszpontokról. E színes narancs, fehér és piros lények irányították tekintetünk a májusi lapszámra. (A folyóiratban bévül a Halak pásztora című novellád szerepel.) A telepített halak között aprócska őslények, a fűge csellek játszanak, s úgy úsznak egy-egy vízbe hajított kavics után, mintha eledel volna.*

S egyáltalán, mit jelent számodra a malom? Mint szerkezet vagy szimbólum? Legutóbb a Búvópatak olvasói Don Quijote Somogypanyonban című novelládban csodálhattak meg malmot és fűzfát egymás mellett, ahogy itt Tapolcán is állnak, állhatnak még vénen. Rab Zsuzsa siratta el költészetében a bedőlt falú, tönkrement garatú, elárult malmokat. Robert Louis Stevensonnak van egy Molnárlegény

című kisregénye, számomra az a történet testesíti meg a messziretekintő hűmaradás esélyét.

– A malom – élőlény, akár mozog, akár áll. Akár épségben van, akár megroggyant. Szerkezet, szimbólum, épület, intézmény –, ez mind ugyanaz. A malom valamilyen tudatnak a hordozója. Tudatnak, amely azonos az étellel és a halállal, a sorssal, az emberi tudással, és hogy együtt kell élnünk a természettel (és jó perceinkben együtt is tudunk vele élni). Mint szerkezet zárt, kerek, önmagába visszatérő, kikezdhetetlen, ugyanakkor önmaga börtöne. A leghasznosabb gép, amely a vízzel harmonikus párost alkot, hagyja elcsábítani magát a víztől, miközben ő maga is kormányozza a vizet. A Dunán, Ráckevenél felújítottak néhány hajómalmot, de én jobban szeretem a hegyi patakokra szerelt, fecsegő vízimalmokat, sajnos egyre kevesebb van belőlük. A legszebb magyarországi malom természetesen a tapolcai és környezete, de azért ajánlom a tisztelt olvasók figyelmébe a túristavándit (az ország másik végén). Ez utóbbi volt az ihletője *Az öreg Will* c. Shakespeare-drámám malom-helyszínének, a IV. felvonás végén.

*...itt kiválóan lehet diót szedni,
tábortüzet rakni, éjszaka a kertben aludni,
a közeli Balatonban fürödni...*

Malom nincs Don Quijote nélkül, Don Quijote nincs malom nélkül. Az én Don Quijotém is olyan ember, aki egyszerre lándzsával támadja meg a szélmalomokat, ugyanakkor könnyét hullatja a malmok pusztulásán. Bizonyító anyagként ajánlom a *Vén Sancho* című verset, egyik koros kortársunk szonettjét.

– *Egy versedről külön is faggatnálak. Raffay Béla vízköpői várják a kánikulában nem csupán a látványt, de a friss vizet is szomjazókat. Szépség és hasznosság együtt érvényesül annak számára, aki megáll előttük.*

– A *Vízköpőt* éppen ötvenéves koromban írtam (1993-ban). A verset kiváló élmény egy fehér márvány szatírfej volt, amely egy méretes tálba valóban vizet folytatott a szájából, a tálban apró halak úsztak. (Munkahelyem földszintjén napon-ta legalább kétszer láttam-hallottam a különös csorgókutat.) Célom a mulandóság és a változhatatlan maradandóság érzékeltetése volt, a víz, a halak, a kő, a monoton mozgás, a megunhatatlan és megszüntethetetlen hang (a csobogás) egyrészt. Másrészt a világ állandósága, amelyet nem befolyásol a változatos környezet, a siker vagy sikertelenség, az elfogadás vagy elutasítás. A szatír nem törődik azzal, hogy elfogadják-e vagy sem, az ő feladata a vízosztás, az élet táplálása, nem törődik a halnép megértésével és hangulatváltozásával. A szatírszobor a költő, a művész, az alkotó, az emlékezet és az emberi tudás megőrzője.

– *Hadd lapozzam föl 2009-ből azt a lapszámot, amelyet elég felhívtnunk ahhoz, hogy jobb kezünk felől Kossuth Ferenc költeményét olvashassuk a hazáról és édesapjáról, Kossuth Lajosról. Nekünk országgyűlési képviselőnk volt Kossuth fia. Aztán az Esterházyak is komolyan gondolták, hogy tesznek valamit e környék kultúrájáért. Mind a szó eredeti értelmében, az agrikultúráért, mind a szellemért. De ugyanezt elmondhatom a paraszti származék Simon Istvánról, vagy a bajai tanítócsaládból vidékünkre jött Udvardi Erzsébetről is. Deák szintén igen szerette e kereskedő mezővároska hangulatát. Nem kicsit az ő*

szellemében alakítottak a jegyzők, orvosok, tanárok casinót 1886-ban. János, érzel-e valamiféle, nyilván nem hamis, nosztalgiát e vidéki értelmiségi lét után?

– A kérdéskör első részéhez néhány megjegyzés: Keszthelyen Festetics György tett a városért, a magyar kultúráért, az iskolaügyért, az agrikultúráért sokat, máig hatót (aki egyébként Széchenyi István nagybátyja volt).

Simon Istvánnal (bocsánat: Simon Pistával) 1971-ben, egy Sümegen rendezett Kisfaludy Sándor-konferencián találkoztam, ahol „Pista” elvitte a résztvevőket Bazsiba, megmutatta szülőfaluját és -házát, este aztán Sümegen „kulturáltan szórakoztunk”, Simon Pista még táncolt is!

Deák dunántúli napjairól (Kehidáról, Pápáról, Sümegről) Eötvös Károly ír feledhetetlen sorokat, például *A balatoni utazás* végében, meg a *Deák-életrajzban* is.

Számomra nem olyan nehéz a kérdés, mint sokan gondolják. Magányosnak lenni nagyvárosban is lehet, ez sokban természet dolga. A civilizáció mai állásán (gépkocsi, számítógép, nyomtatott és online sajtó) a kapcsolatteremtés és -tartás könnyebb és gyorsabb, mint korábban. Én magam városban élek és dolgozom, de... ahová jelenleg írásaimat küldözgetem, azok a következő lapok illetve városok: *Búvópatak* (Kaposvár), *Palócföld* (Salgótarján), *Agria* (Eger), *Zempléni Múzsza* (Sárospatak), *Szegedi Lap* (Szeged), vagyis többnyire vidéki fórumok és városok. Nyugdíjba mentemkor felmerült, hogy Keszthelyre kellene költözni, aztán elálltunk e tervtől. El tudnám képzelni az életemet Pécsen, Szegeden, Egerben, Esztergomban, Sopronban. Hét éve kezdtem meg a magyar kisvárosok bejárását és megírását. Harmincnál több várost „térképeztem fel”, huszonötöt írtam meg, ezek kötetbe szerkesztve talán az idén megjelennek. A dunántúliak: Tapolca, Zirc, Pápa, Sopron, Tata, Keszthely, Sümeg, Szigetvár, Szekszárd, Esztergom – csak hogy a városok nagyságrendjét érzékelhesse az olvasó.

– *Vagy nem olyan-e vidéken alkotóként élni, hozhatjuk a sportból is a hasonlatot, mint a sportolónak, akinek a surranópálya marad? Vagy Mészöly Miklós atlétájának is lehet lenniünk, aki ugyanúgy rója a köröket valahol egy tolnai salakos pálya körül, mintha a Népstadionban futna?*

– A vidéken élő alkotó kétségkívül ritkábban jut színházhoz, nagykönyvtárhoz, könyvbemutatóhoz, az íróársak közül is elsősorban a vele egy településen (vagy egy megyében) élővel képes folyamatos kapcsolatot tartani, – nevezhető ezingerszegénységnek is. Ritkábban találkozik a pályatársakkal, hát még a többi művészeti ág jeles alkotóival, helyszíneivel (múzeumok, hangversenyek). Ebből a szempontból a vidéki író mintha valóban hátrányban (sportnyelven: surranópályán) élne. Az alkotásnak azért megvan a másik oldala is: az elmélyülés, az alkotói nyugalom képes remekműveket kiérlelni. Ne tessék ebből a mondatból demagóg felhangot kiolvasni!

– *Vidéken Csáth Géza szerint mítosz még a szilvásgombóc is... Ám tényleg a világtól elfeledett kincsek lapulhatnak meg erre felé, a világtól alig érintve. 2011-ben Wass Albert tapolcai állomásozásáról tudósította olvasóit először a Búvópatak. Azaddig nem volt köztudott, hogy a világháború utolsó hónapjaiban, Kőszegre történő vezénylése előtt itt járt, s rövid ideig itt lakott. A fuinteli boszorkány szerzője... 2012-ben a napilapok is megirigyelhették volna a kaposi periodika gyors reagálását: egy tapolcai könyvtári estről jelenhetett meg tudósítás. Somogyi György akkor mutatta be John Henry Newman Geron-tius álma című verses könyvének magyar fordítását. Bizonyára, itt,*

vidéken legalább egyidőben, de nem később, vehették kézbe az olvasók, mint a fővárosiak a Ferenciek terén. Talán így érthetőbb, mire is gondolok a vidék mítoszát emlegetve.

– „A vidék mítosza” elnevezést én magamban, óvatosan „helytörténeti kutatásnak” illetve érdeklődésnek szoktam nevezni. A kisvárosi útirajzokhoz való anyaggyűjtéseim közben láttam, hogy kicsoda kincsesbánya a „vidéki” könyvtár (például Cegléden, Jászberényben), a múzeum (Szentesen, Keszthelyen), a tájház (Kiskunhalason), a panteon (Tokajban, Sümegen), vagy a helység emléktábláinak gyűjtőkötete (Balassagyarmaton, Keszthelyen).

H – *Hova még szívesen, ha éppen nem szülővárosodban, Budapesten élsz s alkotsz? Budapestet szeretni (mint tájhazát) én Krúdytól és Mándytól tanultam. Te hol vagy otthon a székesfővárosban? (Magam külvárosi mozikba villanyosoztam a Móricz Zsigmond térről, vagy a Himfy-lépcsőn föl a Ménesi út kollégiumának kertjébe mentem föl. Ma már Tapolcára is beköltöztek a feketeregők, de Márait olvasni a nyolcvanas évek első felében ott a Gellért-hegy szomszédságában, úgy érzem, kivételes kegyelem volt.*

– A tavaszi és az őszi iskolai szünetet általában „világjárásra” használjuk fel (négy éjszaka, öt nap), az elmúlt években volt Velence, Zürich, Zakopane, az erdélyi Nyárádszentlászló. Tavaly húsvétkor Eger és a Bükk, augusztusban az Órség, Kőszeg és Graz (azaz: Grác), október végén pedig a Zemplén (Telkibánya, Sárospatak), csodálatos napok voltak. E három utóbbit megírtam. Az Órség a *NapútOnline*-on jelent meg, esély van a Zemplén megjelenésére is.

Lukáts János

Nyáron pedig a családi tuszkulánumon, a somogyi Babodon töltjük napjainkat (álnéven Somogyapagony, ahol ama Don Quijote is lakik), itt kiválóan lehet diót szedni, tábortüzet rakni, éjszaka a kertben aludni, a közeli Balatonban fürödni, és barangolni vég nélkül a somogyi völgyekben, erdőkben. De itt íródott több novella, egy drámácska Kazinczyról, kritikák, Babodon az ember a világon kívül érzi magát, különösen, ha az éjszakai égbolt és csillagállás titkait fürkészi.

Budapest számomra „nyitott könyv”, dolgozni otthon szoktam, sétáim pedig elsősorban a város „szép” részei felé irányulnak: Margitsziget, a Duna mindkét partja, a Gellért-hegy, a Vár és környéke, a Rózsadomb, a Hűvösvölgy, illetve a közelebbi Római-part, az ürömi hegygerinc, Csillaghegy. A templomokat és a múzeumokat előszeretettel járom végig és vizitálom. Legújabbban felfedeztem néhány olyan helyet vagy „kilátópontot”, amelyet bizonyosan a budapestiek sem ismernek, most ezeket apró szösszenetekbe igyekszem fogni – *Pestem-lelkem* címen, egyelőre gyűjtöm az anyagot és készítem fényképeimet.

Lakásunk ablakai kelet felé néznek, hajnaltól besüt a nap, rengeteg a madár, megírtam az ablak előtt bologató jávorfát, a domboldalban rengeteg a dió. Minden héten úszom egy kiadósat (Csillaghegyen), és ha tehetem, naponta kóborlok.

– *Bizonyára érzed, hogy nem valamiféle főváros-vidék ellentétre kívánom kihelyezni a beszélgetésünk végét, hiszen annak éppúgy nincs értelme, mint megannyi föl- és megosztásnak, amit mesterségesen is előidézett már kultúrpolitika. Csupán azt szeretném jelezni, hogy Te ott, én itt, s ahová már többször megérkezél, milyen írói konstellációt jelent Neked. Tudjuk, egyformán Fídibusz-egérkék vagyunk abban a szellemi eklézsiában, amíhez ugyanúgy ragaszkodunk...*

– Írói konstelláció? Sok műfajban írtam ezt-azt, talán novellát legtöbbször (száznál többet), de drámát, kritikát, mesét, néha nem is különböznek egymástól nagyon. A novellák között sok az apokrif, a mitológiai, sok szól állatról-növényről, ritkán szólok közvetlen napi, személyes eseményről, soha politikáról. A történelemből is inkább a régi századok érdekelnek: Szent Pál és János, Juliánusz barát, Kempelen Farkas, Mikes Kelemen, Rákóczi. Irodalmi tanulmányaim inkább esszék, együtt gondolkodásra valók, *Könyvekrül* címen gyűjtöttem össze huszonöt töprengést XX. századi magyar prózakötetéről (a cím Széchenyit idézi).

– *S végül a kertről kérdezlek. A hortulus nosterről, a kertecskénkről. Ami lehet a Duna partján, a Balaton-felvidéken, de Rodostóban is. Az enyim Káptalan-tóiban található, jobban mondva, nem enyim, szüleim sírja. Levendulák izmosodnak, évente friss a muskátli, a krizantém nem fagy ki. Kissé módosítva mégse lehet olyan rossz az iménti mondatom, amin javítottam, mert Illyés szerint „öriznem kell egy nem enyém vagyont”. Van-e kerted, kedves János, közelebb, mint a regénydéli Mikes-sír a Márvány-tenger partján?*

– A lakásunkban hetvenkét cserép virág zöldell, pálmától pletykáig, citromfától paradicsomig, akár egy oázisban, a locsolás bonyolult közös munka. A virágok meghálálják törődésünket. Tulajdonlapomon kert nincs (amint hogy egyéb ingatlanom sem), a babodi kertben meghívott (jobbára szívesen látott) vendég vagyok. De bármilyen kertben, erdőben, vagy vízparton otthon vagyok. Kertem az egész világ, az egész Magyarország!

Köszönöm, hogy megkerestél, köszönöm, ha elolvasol!

OLÁH ANDRÁS

Kisjutka

A hangosbeszélő már a rajthoz szólította a versenyzőket, ő meg csak ült, mint akit odatettek, s érezte, hogy hirtelen szinte ólmossá válik az egész teste. Ez kétségbe ejtette. Megpróbálta ellazítani az izmait, és néhány mély levegővétellel kipréselni a gyomrában feszülő szorongást, de most valahogy ez sem segített. Kínos lassúsággal vette le magáról a tréningfelsőt. Lopni akart még néhány másodpercet, húzni egy kicsit az időt, hogy megszabaduljon ettől a megmagyarázhatatlan gyöngeségtől.

„Örület – gondolta. – Az olimpián úgy álltam fel a rajtkőre, mintha csak edzésen lennék. Taknyos pulyaként föl sem fogtam, mi történik körülöttem. Csak úszni akartam egy jót. És nyertem. Most pedig...”

Az edző szavai jutottak eszébe:

„Nyugi-nyugi, Kisjutka, dobj ki magadból mindent, szórj ki minden fölöslegeset, csak a győzni akarásod maradjon. Oké?”

„Oké” – bólogatott, mert akkor már egy egész éjszakán tartó sírás volt mögötte, s tényleg úgy érezte, hogy megkönnyebbült, és jólesett Béla bácsi vállára borulni. Olyan megnyugtató volt érezni a belőle áradó erőt, s azt a kedves, nagyapás derűt. Pedig nyilván izgult ő is. Hát hogy a fenébe ne, amikor itt a második hely is kudarcnak számít! Csak most egy kicsit össze kell szednie magát! Csak arra a rövid időre, míg végigússza a távot. Most ki kell kapcsolni mindent, és csak úszni, úszni...

Utolsóként lépett fel a rajtkőre, s amikor elhangzott a vezényszó, mélyen előrehajolt, izmait megfeszítve várta, hogy eldördüljön a startpisztoly. Ám az nem dördült el. A szeme sarkából látta, hogy mellette a négyes és ötös pályán a német és az ausztrál kislány elrugaskodik, és gyönyörű ívben a vízbe veti magát. Ketten-hárman még ösztönösen követték őket, a többiek pedig látszólag egykedvűen visszatértek a székükhöz.

*...amikor elhangzott a vezényszó,
mélyen előrehajolt, izmait megfeszítve
várta, hogy eldördüljön a startpisztoly.*

Kisjutkát máskor bosszantotta, ha nem sikerült a rajt. Vele még sohasem fordult elő, hogy versenyen kiugorjon, idő előtt rajtoljon. Most azonban inkább örült, mint bosszankodott, mert azt remélte, hogy az a néhány másodperc, amit ismét nyert, jót fog tenni neki. Még nem tudta legyőzni teljesen a belső feszültséget. Vacakul indult az egész. Alig érkeztek meg Los Angelesbe, váratlanul megjött a menzesse. Fájdalom, görcsök, levertség. Azt hitte, összedől a világ. Még az egyébként rendíthetetlen nyugalmú Béla bácsi is kijött a sodrából. Szinte magából kivetkőzve ordított mindenkivel, vezetőikkel, orvosokkal, vele, de még az étterem séfjével is, amikor az előre letisztázott étrendtől valami salátaféleségben eltértek.

Rendes körülmények között ilyennek nem lenne szabad történnie. Az orvosok a megviselt idegrendszer, az éghajlatváltozás és a többórás időeltolódás együttes hatásával magyarázták a korábban érkező vérzést. Béla bácsi pedig vissza akarta léptetni. Miután azonban a selejtezők napján már jól érezte magát, hosszas könyörgés után az öreg is belement: indulhat.

Önmaga számára is meglepő volt, mennyire lazán, könnyedén úszott az előfutamban. Aztán a középdöntőben váratlanul megint jelentkezett ez a megmagyarázhatatlan gyengeség. S akkor ez az ismeretlen ausztrál kislány meg is előzte. Pedig az utolsó fordulónál még Kisjutka volt az élen, de akkor hirtelen rátört ez a fáradtság, elnehezedett a teste, a füle zúgott, tüdejét valami vaskapocs szorította, alig kapott levegőt. Szinte csápolva érkezett a célba, de még így is második lett. Béla bácsi utólag azzal magyarázta a kudarcot, hogy nyilván későn vette észre az egyes pályán ezt a lányt, de érezte, hogy az öreg maga sem hiszi, amit mond. Mert látta ő a kis ausztrált, látta, hogy jön-jön, de egyszerűen nem tudta felvenni a ritmust. Akart ő, akart görcsösen, de az utolsó húsz méteren már tudta: hiába. Akkor, ott Karesz jutott eszébe, és elsírta magát. Az utolsó karcsapásokat már úgy tette meg, zokogva. A többiek később mind azt hitték, hogy a második hely miatt sír. Vigasztalták, hogy nem baj, hisz így is bent van a döntőben a negyedik legjobb idővel. Pedig dehogy azért sírt. Annak az éjszakának a képei villantak elé, amikor nem bírva már a feszültséget és egyhangúságot, kilógott az edzőtáborból, egy taxival visszavitette magát Pestre, Kareszhoz. Kulcsa volt a lakáshoz, nem akart a csengővel lármát csapni, így hát bement, és akkor Karesz ott volt azzal a nővel... Hát azt nem lehetett kibírni. Akkor rohanni kellett. Meg bogni.

A szökés Béla bácsi előtt sem maradt titokban. De a drága kis öreg megértő volt. Persze Kisjutka tudta, hogy belülről majd szétrobban a dühtől, de jólesett, ahogy haragját visszahagyva magához ölelte. És akkor ő végigsírta az éjszakát.

Bozók Ferenc Szél

Jegyezd a szélvihart. Jegyezd fel ostorát.
A szél akár a szó, oly tarthatatlan, és
sebet gyógyít, vagy épp sebez, miként a kés.
Jegyezd ahogy hasít. Jegyezd az ostromát.

Ha házad udvarát csendben bolyongod át,
s legyint a hús zefír, a nyári enyhülés,
figyeld: az enyhe lég milyen szelíd, pihés
ha völgybe érkezik feléd a dombon át.

Táncol, s rongál, mégis szerette Bronte, Shelley
pedig nem is lehet a ház falára kenni.
Jegyezd a fűre lég ezernyi arcait.

Hajót borít, vagy épp segít sietve menni,
épít, s lebont a pusztá lég, bár szinte semmi.
Vagy békedalt susog, vagy vívja harcait.

Közben ismét rajthoz szólítják őket. Az ausztrál kislány, úgy látszik, nem bírja a feszültséget. Ismét kiugrik. Vannak, akik szándékosan csinálják ezt, a többiek idegeivel játszanak. Hisz ekkor már mindenki szinte robbanásig fel van spannolva, minden idegszálával a rajtra koncentrálnak, s a kiugró ezt az összesűrített energiát semmisíti meg, mert ilyenkor – ha csak egy pillanatra is –, a versenyző leenged egy kicsit, és nem biztos, hogy másodszor sikerül felhevülnie az optimális mértékű fokozatra.

Az ausztrálról egyébként nem feltételezte Kisjutka a sportszerültlenséget, inkább a rutintalansággal magyarázta a dolgot. De most már nagyon kell figyelni. Még egyszer megigazította a szemüvegét, s mint mindig, babonából most is utolsóként lépett fel a rajtkőre.

Hirtelen mintha a fáradtság is elmúlt volna. Izmaiban ismét erőt érzett, kirobbanó erőt. Szinte felujjongott az örömtől. Hát mégis... Mégis... Igaza van Béla bácsinak. Minden az akaraton múlik. Egy pillanatra lenézett a medencére. Gyönyörű a víz. Ebben csodálatos lesz siklani. Előre dőlt. Vigyázni kell a súlypontra, mert elég egy rossz mozdulat... Most mindjárt eldördül a pisztoly...

Valami csörömpölésre ébredt. Hunyorgott a hirtelen kelt fényben, de nyomban elmúlt a kábasága, amint felmérte a környezetét. A lapos takarót nézte, ami elfedte a térden alul csonka lábait. Aztán az édesanyját, aki bocsánatkérően sutogott valamit.

„Istenem, pedig most biztosan megnyertem volna...” – ez volt az első gondolata, s valami rettenetes sajgást érzett.

Most biztosan megnyerte volna... Az autóbaleset óta visszatérő álma volt ez Kisjutkának. Los Angeles. Ahol a harmadik rossz rajt miatt diszkvalifikálták. Ahol minden elromlott... De most sikerült volna! Érezte, tudta: most nagyon közel volt hozzá, hogy nyerjen! Csak egy picit tovább tartott volna az álom! Csak egy picit. És zokogott. Előbb hangtalanul, majd egyre hangosabban.

Bereti Gábor

Az elvesző időben

A gondolat jár-kelel az elvesző időben.
Nyugtalan.
Némasága beszédes,
mint egykor az önérzetes hídé, mely partokat kötött össze, s most lerombolva, a mélybe hulltan, darabjaiban él tovább.
A gondolat nyugtalan, mert szemben az elvesző idő parttalan hullámaival, átkelne mégis.

Pilinszky János Bachot hallgat

Elárvult panoptikum

RÓNAY LÁSZLÓ
ROVATA

F – Foglaljatok helyet! – A költő szívélyes mozdulattal körbe mutatott a szobában. Vendégei zavartan toporogtak. Leültek volna, de nem volt hová. A földön talpalatnyi hely sem volt, lemezek tokjai heverték tarka rendetlenségben, a hozzájuk tartozó hanglemezek önállósították magukat. A költő nyugat-európai útvjáról hazatérve egy kis csevegésre invitálta őket, csak egyelőre kérdéses volt, vajon a megfelelő terepe-e ennek a szoba, amelyben meglepően kevés volt a könyv, elsősorban néhány francia: Simone Weil gondolatai.

Nagy nehezen helyet találtak maguknak.

– Olvashatnál a verseidből – mondta egyikük.

Pilinszky erre szívesen volt kapható, de úgy gondolta, a megfelelő felvezetés Bach valamelyik csellóra írt szólószonátája. Kikereste hát a lemezt, fölvette, és a szobát hamarosan betöltötte a zene. Vendégei áhítatosan hallgattak.

– Rosztropovics – kézmozdulatával jelezte, hogy maga a tőkély.

*Szavainak az adott hitelt, hogy sok-sok
elhallgatott társával egyetemben
ő is végigélt néhány diktatórikus évet...*

– Nekem Casals előadásmódja autentikusabb – suttogeta valaki. A költő megvető pillantást lövellt rá. Zeneértő ismerősei már évekkorábban tájékoztatták Rosztropovics bámulatos hangzású előadásmódjáról, amelynek értékét bizonyos mértékig növelte a hatalommal szemben tanúsított kemény kiállása. Ezt Pilinszky röviden ki is fejtette. Azt az ellenvetést, hogy a spanyol művész önkéntes emigrációba vonult Franco elől Pradesba, legyintéssel intézte el. Más az önkéntes száműzetés, és megint más szembeszállni a diktatúrával, amely egyik pillanatról a másikra leradírozza ellenfeleit. Szavainak az adott hitelt, hogy sok-sok elhallgatott társával egyetemben ő is végigélt néhány diktatórikus évet, s nemcsak megélte ezeket, hanem olyan rettegéssel bénították, amelyet nehezen tudott elfelejteni. Sokan voltak, akikre bura ereszkedett, s akkor is levegőhiánnyal küszködtek, amikor enyhült a nyomás.

A szólószonáta véget ért. A költő ez nagyobb tokot halászott elő a rendetlenségéből. A *Máté-passiót*, amelyet Londonban vásárolt.

– Meghallgassuk ezt is? – A társaság tagjai futó számvetést végeztek. Este tíz óra volt, ez a csodálatos mű pedig legalább két és fél óra.

– Inkább olvass fel valamit!

– Egy drámát?

Ez a kilátás némi riadalmat keltett. Néhányan emlékeztek még a Fészek klubbeli estére, pontosabban éjszakára, amikor

Pilinszky boldogan nyugtázta a hatalmas tapsvihart, s újból végigolvasta drámáját. Az est végének időpontjában már a villamosok sem jártak.

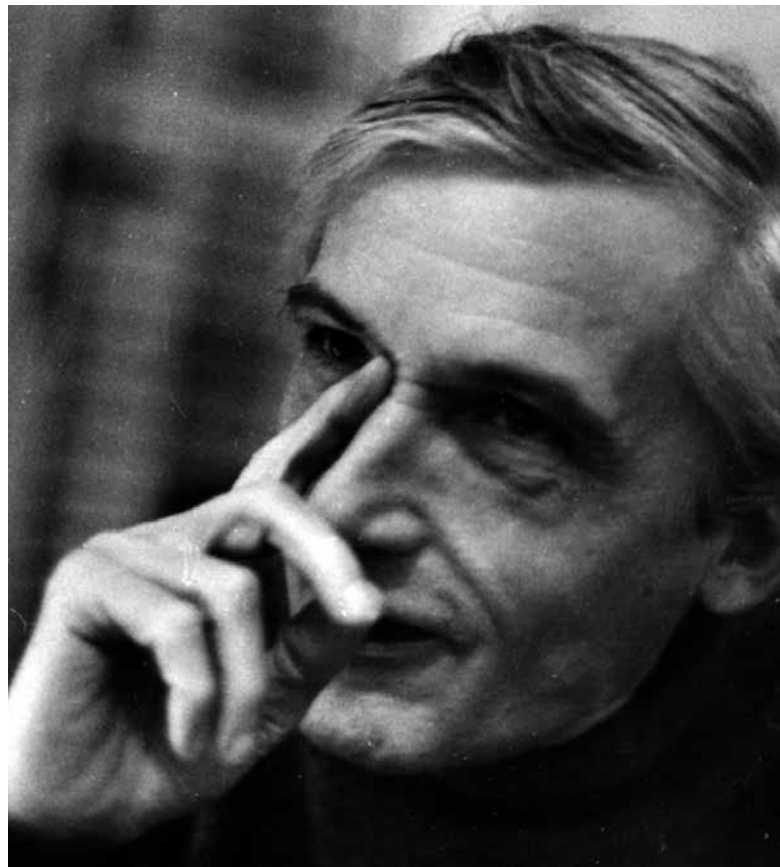
– Nem lehetne verseket? – A kérés nem volt kibúvó jellegű, bámulatosan szuggesztív előadója volt a verseknek, nemcsak sajátjainak.

A kérés teljesítése nem volt egyszerű. Elő kellett keresnie egyik kötetét. „*Addig még egy kis Bachot*” – ezzel feltette a *Magnificat*ot. Mire véget ért, nagy nehezen előkotort egy megvisselt kötetet.

– Melyikkel kezdjük? – Az egyhangú választás eredményeként az Apokrifot kezdte olvasni. Amikor az utolsó soraihoz ért, vágni lehetett a csöndet:

*Akkorra én már mint a kő vagyok;
halott redő, ezer rovátka rajza,
egy jó tenyérnyi törmelék
akkorra már a teremtmények arca.*

*És könny helyett az arcokon ráncok,
csorog alá, csorog az üres árok.*

Pilinszky János

– Csodálatos – suttogtak többen is. A költő úgy ült, mint aki személyesen élte meg a végítéletet, s rabruhában vetették magánya mélységébe.

Legalább öt percig ültek így. Akkor Pilinszky tovább lapozott. A *Harmadnapont* választotta:

*És fölzúgnak a hamuszín egek,
hajnalfelé a ravensbrücki fák.
És megérik a fényt a gyökerek.
És szél támad. És fölzeng a világ.*

*Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszünhetett dobogni szíve –
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.*

– A húsvét titka – mormolta a költő. Majd körültekintett vendégein és megkérdezte: – Tudjátok, kinél éreztem, hogy megragadta az ünnep mondanivalójának lényegét? – s máris rávágta diadalmasan: – Tűz Tamásnál! A *Halottnéző* igazi remeklés.

Papírlapot varázsolt elő zsebéből, arról olvasta:

Vallató Géza versei

Ige

Amikor kivetkőznek
nyugalmukból a kék hátú hegyek
és a dög-unalmas napkeltékkal
ágyba züllő napnyugtákat
világgá kergetik végre
a jó szagú szelek –
Amikor tengelye körül
jó irányba fordul
végre a világ –
Amikor egyszerre tér meg
ezer pogány lándzsás

Emberként

A Fiad képében
mutattad meg az arcod Atyám
a Fiad képében
akiben magukra ismertek sokan –
Nemcsak feltámasztotta
meg is siratta
a bethániai Lázárt
és a kereszten is
emberként kiáltott
Emberként Atyám
miképpen az esendők
nyomorúságuk napján

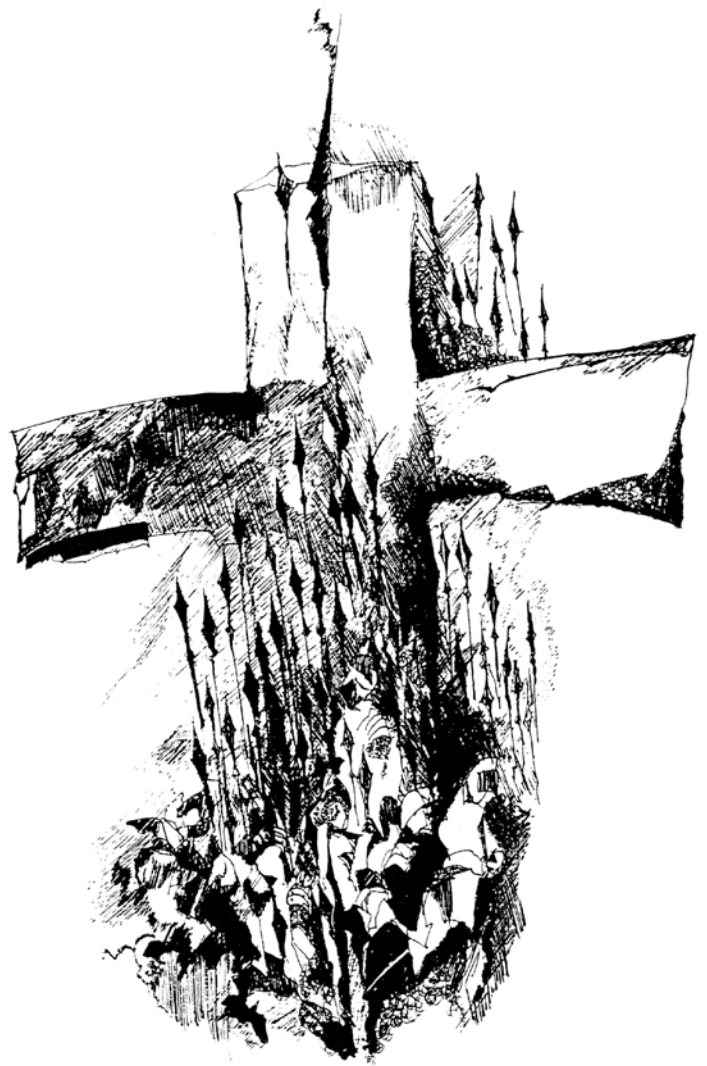
*Elviselhetetlen szomjúságotat
tenném sebeidre,
kihúlt fogad alá forró ékségemet,
üres ereidbe vértódulásomat.
Összefeküdnék veled a megsemmisülésben.
Szószegény hitem szerint
ez volna talán a feltámadás:
villám életem alkonyatán
mennydörgés süket tornácomon.*

Amikor befejezte, új lemezt keresett, s ezúttal Bach *Húsvéti oratóriumát* hallgathatták. Már csak néhány reprodukciót kellett volna megmutatnia, hogy a feltámadás csodája egyszerre jelenjen meg a művészetekben.

A *Húsvéti oratóriumnak* nevezett kantáta egyik kedvence volt. A szó szoros értelmében „lejátszotta”. Néhol ugrott a tű, másutt fátyolosan szólt a hang, de a mű fenséges üzenete így is teljes hitelességgel szólalt meg.

– Karl Richter és a müncheniek – mutatta a tokot.

Valamennyien erre a csodálatos karmesterre gondoltak, aki korai haláláig Bach zenéjének legtökéletesebb letéteményese volt. A kórus pedig diadalmasan hirdette, hogy harmadnapra valóban föltámadt.

Bernáth Csaba grafikája

CSIBA ZSOLT

A humanista reneszánsz bugyraiban

*Aki megtelik a teremtett világgal,
az kirekeszti magából Istent.*

Eckhart mester

1314. október 13-án IV. Fülöp, a „Márványkirály”, egy gondosan megszervezett hadművelet keretében egyetlen éjszaka alatt mintegy kétezer templomost fogat le és vádol meg istenkáromlással, szentséggyalázzással, nemi eltévlyedéssel, sátánizmussal. Aki ellenáll, azt a palotaórség tagjai vagy a katalán zsoldosok lemészárolják. Mindezzel karöltve lefoglalja a Rend teljes franciaországi vagyonát. A lovagokat kínzással egymás bevádolására akarják kényszeríteni. A többség erre nem hajlandó, őket máglyára küldik, vízbe fojtják, lefejezik. Március 18-án, a párizsi Zsidók szigetén jókora kivégzőhely épül. Jacques de Molay nagymestert és Geoffroy de Charnay-t, Normandia praeceptorát a rőzsehalmokban álló oszlopokhoz kötik, fejükre az eretnekek csúfos papírsüvegét nyomják. A fáklyaként lobogó Molay földöntúli erőfeszítéssel átkokat szór: „Gyalázat! Gyalázat!... Ártatlanokat láttok meghalni!... Kelemen pápa!... Guillaume lovag!... Fülöp király! Egy éven belül Isten ítélőszéke elé idézlek benneteket, ahol elnyeritek méltó büntetéseket!...” Hozzávetőlegesen egy hónappal később V. Kelemen pápa gyomorbántalmak közepette, fél évre rá, IV. Fülöp vadászaton leli halálát. A fővádlót, a kathar Guillaume de Nogaret-t leszúrják – a XIX. századi krónikás, Jean Desnouelles szerint – „nyelve szörnyen kitépve”.

...Molay földöntúli erőfeszítéssel
átkokat szór: „Gyalázat! Gyalázat!...
Ártatlanokat láttok meghalni!...”

Az elposványosodott, szétmállott Római Birodalmat (vö.: Alexander Dugin: *The Swamp and Fire*, youtube.com) követő évszázadok vajúadásából kivirágzó – minden ellenkező híresztelés ellenére – jellemzően derűs, világos, színpompás, gyakran időtlen, tértelen létélményű, a magasröptű érzelmeket, a családi-közösségi-szellemi értékeket, mindennekfölött az Igaz életet, a kötelességteljesítést valamint a hagyománytisztelést előnyben részesítő középkorban is (vö.: Petrás Mária: *Madárnyelven*), mint valamennyi korokban, természetesen jelen van a tusakodás a szétziláló-lehúzó (deszakralizáló) és a rendbehozó, felemelő (renormalizáló, reszakralizáló) erők között. Itt talán elég az 1054-es egyházszakadásra utalnunk, aminek okául Dosztojevskij egyenesen a nyugati szellemiség antikrisztusi fordulatát sejtí, mely vélemény kialakulásához hozzájárulhattak a

XI. századi IX. Benedek pápa némely túlzásai vagy bizonyos keresztes hadak viselt dolgai, melyek például „nem egyszer megtisztelték hazánkat avval a csürhe-erkölccsel, mely jellemezte őket. Már az 1096-i kereszteshadról, mely Magyarországon átvonult, megírja Berthold barát, hogy számtalan férfiruhába öltözött nőt hurcoltak magukkal, az egész hosszú úton fajtalanokdva velük.” (Magary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek*). Azonban ezen időszak szemléleti középpontjában – hatalmas erőfeszítések révén – még vitat-

Jacques de Molay a templomosok utolsó középkori nagymestere

hatatlanul az idő–tér kalitkán kívüli, természetfölötti Mozdulatlan Mozgató (Legfelsőbb Lélek) áll. Ebből árad ki a mulandó, kettős (duális) természetű Mozgás (az élet, az ember, az ész, a szerelem, a győzelem-vereség, a tudomány, a természet...) és ide is tér vissza. Ekkor még hozzátéve minden harmadik nap egyházi ünnep, színpompás felvonulásokkal, misével, a céhek, népek, nemek, rendek, szigorúan megkülönböztető jellegű viseletének büszke bemutatásával karöltve. Az emberek általában még nem érznek ellenállhatatlan sóvárgást, hogy átlépjék településük határát – nem a Himaláján keresik önmagukat – szinte ismeretlen a folytonos nyugtalanokodás. Ott és úgy kívánnak helytállni, ahová és amilyen lehetőségekkel, képességekkel a Mindenható teremtette őket. Edzettek, nem divat a panaszokodás. A középkor lényegében szellemileg magasrendű, függőleges világ: Menny-Pokol-Menny-Pokol-Menny-Menny-Menny-Pokol-Menny (vö.: Szergej Bondarczuk: *Háború és béke* című hatórás filmjével). A modernista Egynek mondott Kettő – a Donald Trump által „trójai faló”-féle viselkedésnek nevezett jelenség – egyelőre nem átütő erejű és nem is nagyon díjazták. A felfelé irányulás kivasalása révén felfokozott vízszintesnek az életélménybe történő, szinte mindent elárasztó betörése a humanista reneszánszsal válik nyilvánvalóvá...

A 14. század folyamán Észak-Itália gazdagodó városaiból indul ki az a szemléleti elvilágiasodás, amikor is a Középpontba, az állandósággal jellemezhető Mozdulatlan Mozgató mellé (vö.: keresztény humanizmus) illetve helyére (vö.: modern humanizmus) immáron a mulandóság természetű Mozgás kerül, amit – önmegtévesztő módon – szintén „Örökkévalóként” tételeznek, holott, mint Ananda K. Coomaraswamy mondja: „*Ami mulandó, az nem lehet halhatatlan.*”. A Teremtő és a Teremtett viszonya tehát összekuszálódik, a rangsor (hierarchia) esetlegesedik. Ennek hatására „*az ember szerelmes Istenbe*” felfelé irányulása egyre inkább felváltódik a lefelé irányuló „*Isten szerelmes az emberbe*” elvvel. A művészek immáron boldogan írják alá műveiket. A visszatérő „*homo homini lupus*”, „*ember embernek a farkasa*” szabály, a versengés túlzott előtérbe helyeződése alapjaiban kérdőjelezi meg a kegyelem eszméjére épülő világkép létjogosultságát (vö.: szabadság, öncélúság, önmegvalósítás istenítés; gén-elmélet; vesztes-győztes, „lúzer-víner” elv; darwinizmus). A mindent elárasztani látszó elvilágiasodás a valódi hit felbomlasztásával fenyeget.

Ebben a káprázatos külsőségek felhője mögé bújt, üstököszerű, deszakralizációs szemléleti mélyrepülésben természetesen semmi új nincs. Létezett turano–sumér, sémita–sumér, turano–ind, óegyiptomi, óperzsa, ógörög reneszánsz is. Például Babilon utolsó évtizedeiben, az akkoriban az Amon (Amen) hitű turano-egyiptomi birodalom részét képező Jeruzsálemből (Hérodotosz szerint a „szkíták városából”), hosszas háború árán, Nabukodonozor által áttelepített, kimenekített – Aton (Adonaj) hívó turano-egyiptomiak és a Jahve követő sémita nomádok keveredéséből származó – yahudok, akiket a „fáraó híveinek”, később pedig „hébereknek” neveznek („babilóni fogság”), valamint a helyi sémita–sumér (kisebb részben turano–sumér) babiloniak, főleg az ábrahámíták egy részének, izmosodó hitelező, kamatszédő tevékenysége révén (vö.: Mózes 5. 15:6), az irodalmi élet felvirágzik, egyetemet, múzeumot alapítanak, megjelenik a régészet, a turizmus, az ingyenkedés, a felfokozott csinoság igénye. A lenyűgöző külsőségek mögött-alatt azonban a társadalmi feszültségek, az

erkölcsi esetlegesedés és a vallási, szemléleti viszályok is jelentős mértékben felerősödnek, melyek végül – Kr. e. 539-ben – összeomláshoz vezetnek (*A Jelenések könyve*, 18. fejezet, *A nagy Babilon bukásának kihirdetése: „Mert bűnei felhalmozódtak az égig.”*). A humanisták – csakúgy mint ókori megfelelőik – Isten és a világ viszonyának átélése helyett az életet helyezik vizsgálódásaik középpontjába. A nyugati reneszánsz ember lassan kiválik a középkor Isten irányította rendjéből, és úgy tekint magára, mint a világ középpontjára, aki „*mindenre képes, amit csak akar*” (vö.: René Guénon: *A modern világ válsága* című könyvéből az *Individualizmus* fejezettel). A humanisták az ókorhoz nyúlnak vissza, mivel az antikvitásban is megtalálják azt a szakralitással szembenálló modernista eszményt, amely leginkább meggyezett az emberről, mint egyénről alkotott felfogásukkal.

A nyugati reneszánsz ember lassan kiválik a középkor Isten irányította rendjéből...

A gyarló test és a mulandó lélek összhangjának kereséséből egyre inkább kimarad a természetfölötti szellemi (spirituális) valósággal való kapcsolat visszanyerésének mindenek fölött álló igénye. A humanista reneszánsz modernizmusa elfordul a szakrális gótikától. Az érdeklődés a látható (empirikus), az evilági felé fordul. Felcsap a minden egyéb szempontot maga alá gyűrő győzelem istenítés (vö.: Niccolò Machiavelli: *A Fejedelem*). A reneszánsz szimmetria és harmónia-igény sokszor a jelenségvilágba feledkezés boldogító voltát igyekszik bizonygatni, mely törekvésről Simone Weil jut eszünkbe: „*A mulandóban, a folyton változóban keresni megalapozott harmóniát... Kevés ennél elhibázottabb gondolat van.*” (Simone Weil: *Izrael*) vagy a kor nagy „ellenáramlója”, reszakralizáló mestere, a toszkániai Michelangelo Bounarotti: „*Úgy látszik megbolondultam. Egész nap az Égben, az angyalok között festek, és mégis visszakívánkozom erre a pocskék Földre.*” (Karel Schulz: *Kőbe zárt fájdalom – Michelangelo élete*).

A 14. századi Dél-Franciaországban, főleg Toulon városának környékén szintén virágzó városiasodás, kereskedés indul meg. Korábban ezekből a központokból terjeszkednek a katharok (albigensek; Sion Pásztorai), akik szoros kapcsolatokat ápolnak többek között észak-olasz hittestvéreikkel illetve a közép-kelet-európai, főleg bosnyák valamint bolgár bogumilokkal – „Isten barátai”-val – ezért „bolgároknak” is nevezik őket. A „Tiszták” vagy „Tökéletesek” (vö.: a liberális-zöld „Új Kor”, „New Age” vallási mozgalom „Megvilágosodottjaival”), a leírások alapján, eléggé kimódoltnak tűnő elvek szerint élnek. Például a „megtértek” minden vagyontát a Közösségnek kellett adnia, és onnan kapta a juttatásait is, így kétségkívül szegény volt, azonban az Egyház rendkívül gazdag (vö.: az „aranyszájú” Osho többek között ötven Rolls Royce gépkocsit tulajdonolt, miközben híveit maradéktalan önfeláldozásra buzdította). A vallási élet és a kereskedői tevékenység nyilvánosan, egyszerre zajlott. Ezen középkori, önellentmondásos tőkéseket a furcsa szabályozás nem igazán akadályozza abban, hogy jelentős uzsora- és banki tevékenységet folytassanak, melynek a templomosok komoly versenytársat jelentenek, annál is inkább, mivel ezen utóbbiak, pénzügyi szolgáltatásaik mellett – iszlám mintára – nem szednek kamatot, ami a kockázatvállalás megosztását jelenti.

FOLYTATJUK...

PETRŐCZI ÉVA

A költészet kegyelmi állapot

Előjáróban le kell szögezmem: bár hamarabb beszéltem versben, mintsem járn tudtam volna, nem szeretem a költészet, a költő szót. Mesterkéltnek, művinek, valamiképpen hamisnak és minden spontaneitástól, lélegzetvétel-könnyedségűtől távolinak, idegennek érzem. Lehetséges, hogy ebben Áprily Lajos egyik finoman gunyoros, gyerekkorom óta ismert és szeretett verse is ludas lehet. Címe: *Költő*. Itt és most csupán nyolc, nem sértő, de kedvesen fricskázó sorát idézem:

*S eszembe jut egy régi ismerős,
borzolt-hajjú, ifjú, vidéki hős,
ki, ha kimondta hangzatos nevét,
még hozzátette németül: Poet.*

*Az öntudattal csengő szó hatott,
mosolygatótt és mulattatótt...
A titulusa nem nekem való,
Ember voltam, remegő, daloló.*

Johann Wolfgang von Goethe

A Kedves közele

Rád gondolok, ha a tengerből lánghol
Felém a Nap;
Rád gondolok, ha forráscsepp csillámlol
Holdfény alatt.

Látni véllek, ha felferve száll távol
Az út pora;
Az éjben, ha a keskeny pallón vándor
Inog tova.

Téged hallak, ha lustán halk morajjal
Kel a hullám.
A ligetben, ha az est vagy a hajnal
Csöndje hull rám.

Nálad vagyok; s te bármily messze légy is,
Itt vagy közel!
Száll le a Nap, mindjárt kigyúl az Ég is.
Óh jer! Ölelj!

Német eredetiből fordította

BÉRCZY JÓZSEF és ELISABETH BÉRCZY BERNSTRÖM

A költészet – csakúgy, mint a *Poet* hangzásában a mesterkéltség mellett van egy jókora adag gőg is. Eszembe jut róla egy, a közelmúltban, enyhe viszolygással hallgatott rádióriport, amelyben „poéta” azt nyilatkozta, hogy a család, a házasság és szülői állapot – nem ezeket a szavakat használta, az idézet csak tartalmi, de annak, sajnos, pontos – csak javára, hasznára lehet a teremtés gigászi feladatából részt vállaló-kérő költőnek, mert megakadályozza, hogy nagy-nagy küldetés-tudatában életidegen, magától túlzottan „elszállt” legyen. Értem én, hogyne érteném, e gondolatmenet logikáját. Csak-hogy nekem e fejtegetésnek már a legelső stációja is teljesen idegen. Ha van valami, amit soha nem éreztem és nem is fogok érezni, immáron lassan hatvanöt évet kitevő életemben, az a hübrisz, a „több vagyok, mint ti, mert verset írok” tudata.

*A versből valahol ott lesz, lehet költészet,
amikor íróján kívül másokat is képes
megnyugtanni, meggyógyítani.*

Nem vagyok ezzel együtt sem jobb az orrukat magasan hordó múzsafik és múzsalányok népes seregénél, csak éppen tudom, hogy a költészet messze túlnő a versek világán. Költészet lehet egy szépen, hozzáértéssel virágzásig-hajtatott jácint, egy tökéletes almás pite, egy szépen gyógyult seb, egy jókor kapott mosoly, vagy éppen jó szó. Egyszóval, még aki valóban költő, az sem „költészettulajdonos”. Nem is lehet, mert ez nem olyan állapot, mint bármelyik civil foglalkozás. Ha megvan róla a papírod, akkor holtig érvényes. Korántsem. Egy-egy vers megszületése kegyelmi állapot, nem azért, mert mások fölé emel, hanem egyedül azért, mert mindennél jobban, hatékonyabban segíti a túlélést, a torzulás nélküli gyógyulást a köznapokban oly gyakori bántásokból. A versből valahol ott lesz, lehet költészet, amikor íróján kívül MÁSOKAT is képes megnyugtanni, meggyógyítani. Ha arról kellene ezek után számot adnom, mikor voltam a legközelebb a „költészet” világához, egyértelműen azt kell mondanom: másfél esztendőskoromban. Nem „a költő örök gyermek” közhelyének olcsó megfordításáról van itt szó, hanem egy olyan, friss és üde látásmódról, amelyhez gyermeknek, vagy – pótmegoldásként – legalábbis gyermekszívű felnőttnek kell lenni. Ezt a korai költészet-közeli pillanatomat anyám öt és fél éven át vezetett naplójának egy lapja rögzítette; ő férje, politikai fogoly apám számára igyekezett felidézni nélküle felnőtt lánya fejlődésének emlékezetes állomásait. Az alaphelyzet: a korszak – az ötvenes évek első felében járunk – „börtönözvegy” fiatalasszonyai, bármilyen mélységes mély szegénységben éltek is,

igyekeztek egykori szépségükből a lehető legtöbbet megőrizni, lódenkabátban, egy szoknya, két blúz, egy pulóver ruhátárral is. Többek között – ez anyu szokása volt – olyan, filléres fufangokkal, hogy sétára indulás előtt mindig finoman bepúderezte kedves, fitos orrát. A „púderdoboz”, vagy az anyu által használt „pudrié” szavakat ekkor még nem ismertem, azt azonban tudtam, hogy a lapos tokocska felpattanása-kattanása minden esetben sétát, levegőztetést ígér. A pécsi Sétateret vagy a Mecseket. Anyu e szerény sminkelgetés közben nyilván mondogatta is: „Évikém, mindjárt megyünk a levegőre.” Több se kellett másfél esztendő agyannak, olyan komplex költői képet kanyarítottam ebből a kis szertartásból, hogy ma sem vagyok képes a közelébe sem jutni az egykori, kiseddel tömörségnek, bölcsességnek. Rászoktam ugyanis, hogy a sétát a következő harci kiáltással követeljem: „Kinyissam a levegőrért!” Magyarán: „Anyu, elő azzal a púderdobozzal, mert sétálni akarok!” Nekem azonban ennek kifejezéséhez akkor még két kurta szó is elegendőnek bizonyult. Igen, a költészet ott kezdődik, ahol nincs fölösleges szó, nincs lotyogás. Figyeljük csak meg, a később – szerencsésükre – még véletlenül sem verselő gyermekek beszéde is milyen közel áll a költészethez.

M Mi a titka? Végtelenül egyszerű a válasz. ŐK NEM AKARNAK MINDENÁRON KÖLTŐK LENNI. Mert ha valami, hát a túlzott akarás, a szavakban stréberkedés valóban megöli a költészetet. A mi protestáns felfogásunk szerint a kegyelemért nem lehet tempózni, hajtani, a kegyelmet ingyen kapjuk, s egyedül Istentől függ, mikor, kinek és mennyit juttat belőle. Ugyanez a helyzet a költészettel is: akarni bizony azt sem lehet, sőt, körülötte szorgoskodni sem. Mint mondtam már: ez bizony kegyelmi állapot, akármilyen keserves is ezt olykor elfogadni, különösen manapság, egy teljesítményorientált, kényszeres patkány-derbykkel teli korban. Ne rángassuk magunkhoz a költészetet; ha arra teremtettünk, hívás, kínlódás, vér,

ték és könnyek nélkül is megérkezik. *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* – mondja Sütő András gyönyörű unoka-könyvének címe. „*Engedjük hozzánk jönni a szavakat*” – türelmetlenség, sürgetés, mohóság, hiúság nélkül. És akkor, de csakis akkor, eljuthatunk abba a tartományba is, amit – üsse kő, jobb szó híján – nevezhetünk akár költészetnek is. Bár nekem a „szavak birodalma” szebb és tágasabb teret kínáló kifejezésnek tűnik. És erősebb menedékvárnak.

PETRÓCZI ÉVA

Ország László fotója

Werner Aspenström versei

Időnként

Gyanakszom az egyenlőségre.
Egyenlő erő: a kész háború.

Gyanakszom a hajlíthatatlanra.
Egy fél nem adás: két halál.

Annyi büszkeség van a világban.
Uralmak hóból és alvadt vérből.

Senki nem őrizheti meg létét egyedül.
Egyiknek emelkedni, másiknak süllyedni kell tudni.

Időnként tűznek lenni és időnként feledésnek.
Szüntelen változásban és kivárásban.

Ma éjjel szerelmem hordoz mindkettőnket.
Holnap szerelmed hordoz mindkettőnket.

Ülj az ágyfejemenél

Senki nem szól a hullámokra:
Matrózok, tegyétek kötelességeket!
vagy
Tanítványok, keressétek az igazságot!
Senki nem kérdezi a köveket
és a kövek sem faggatják
egymást: Szeretsz?
vagy
Miért születtem?
Tudatlan,
minden tudnivágyás nélkül,
néznek bennünket az utcalámpák
az úton kifelé a paradicsomból
haza egy kiáltáshoz
vagy egy imához
vagy csak egy suttogáshoz :
Ülj az ágyfejemenél...

Svéd eredetiből fordította

BÉRCZY JÓZSEF és ELISABETH BÉRCZY BERNSTRÖM

Földről az Ember

Ráolvasások imára – gondolatfüzéren

Már a bevezető befejezése is jól indul: „Üdvözet az olvasóknak!”, búcsúzik Pomozi Péter. És nyit, a liturgiának megfelelő tisztelettel: köszönt. És ha az Olvasó-ember magára veszi, megforgatja a könyvet, átmozdítja a szövegeket, imákat: *üdvözül*. Más állapotba kerül. Valóság és álom közt lebeg a földön járva. És imígyen hallja a köszöntést: „Üdvözlégy Ember... ki vagy a Földön...”

Kecses könyvecske, nyolc tanulmány, festői képekkel, tisztelegő utazás Erdélyi Zsuzsanna útjain. És megtudjuk, ki is Ő, kit is követünk. A hazai folklorisztika vezérszavára, látó- és tevékenységkörében, inkább világában: tárgyak, életmód, imádság, zene – műfaj- és diszciplínagazdagító tudós. „*Munkája nyomán egy nem létezőnek, illetve elveszettnek hitt lánc szemei kerültek elő az idő több évszázados rétegei alól. A korai magyar középkorral s folytatásként a rákövetkező századokkal kerülhetünk megéjtő közelségbe.*” Csoóri Sándor foglalja össze így e hatalmas munka jelentőségét. Ennek összefogott közvetítésére vállalkoztak a szerző-szerkesztők. Vállalkozásuk sikeres.

A szerkesztőkre bízhatjuk magunkat, idegen helyen értő és bensőséges a vezetés: Erdélyi Zsuzsanna útjain bandukolunk, búcsúzva is, de vele (Harangozó Imre), észreveszünk párhuzamokat a magyar és a balti népi imádságokban (Pusztay János), belépünk az archaikus népi imák nyelvi világába (Pomozi Péter–Karácsony Fanni), megpillantjuk a felmutatott aranyágot (Balázs Géza). És tovább: földrajzi tájakon a szöveg nyomában, nyelvi mutatókkal, az imák rendszerének és jelentésének megismerése után jöhet az európai vallástörténet (Voigt Vilmos). Íves kurzus hatalmas anyaga, melynek nincs határa, a képzelet, az álom röpít tovább: álomtán, álomtíplógia, alvástípusok (Balázs Géza) (*Énbe mélyedés – kis rögtönzött gyakorlat: Ön melyikbe tartozik?*). A világok között van átjárás: ha nem vagy ébren, még élheted világodat: határkijelölő és átlépést segítő szimbólumok navigálnak (Dyekiss Virág). A test, a lélek gyógyítható: a baskíriai marik varázsigékkel, ráolvasásokkal teszik ezt (Saypasheva, Anastasia). Csodás világ – azon kívül, hogy nyelvészeti szempontból felvetődik: a „*mai Baskíria területeinek egyes részein ősmagyar–ősmari érintkezés is lehetett*”, ha erőtlennél érzed magad, szól a varázsigé, mindkét nyelven ott a könyvben. Itt magyarul: „*Föld felszínén repülő Madár Keremet. Jobb szárnyaddal emelj föl engem, bal szárnyaddal a gonosztevéket sújtsd le. Komlóként felnövekedve, viharos szélként fújva nagy erőt adj.*” A szerző ezzel az ajánlással zárja írását: „*Ha nyugalomra, lelki békére van szüksége a kedves Olvasónak, próbálja meg magában elmondani ezt a varázsigát. Ki tudja, lehet, hogy segít...*”. Minden divatos tréning helyett. És ingyen van. Lehet hinni: önmagadban, a másikban, a világban. Ehhez felfedezni kell: önmagadat, a másikat, a világot. Van mit és van mivel, s láttat-

va, hogyan teheted. Világod határtalan. Milyen stílusirányzatba lehetne besorolni az archaikus népi imákat? „*A kevésbé hangoztatott gótikus stílusba*” (Balázs, 45.)

A tematikai bejárás gyógykúra is lehetne. Manapság működnek a boldogságtréningek, a humánkineziológiai gyakorlatok, az individuálpaszichológiai interjúk, az agykontroll. Tragédia esetén jönnek a gyásztanácsadók. (Az élet s a halál is áruvá lett.) Az ember keresi a boldogulást, a kifelé lálalást – fizet is érte. Az ilyen tréningeken az ember önmagában turkál(nak), nincs kapaszkodója. Valami földi darab, ami körülveszi: életteli társak, élőlények, rokon, barát, szomszéd, állatok, növények. (A fészbukos csoportosulás virtuális.) Ám amikor a megszelídített vadonban a megszelídült lény úgy ismer önmagára, hogy kitérülve kapaszkodik közelre s távolra – valós lesz a Mindenség. Hihető, tevőlegesen biztató. Az él-

Ott látok egy aranyágot...
Archaikus népi imáink világa

Széphalom
2016

tető remény átjárja a lelket, aztán megérinti a szívet, majd a fej rábólint. Mehet.

A könyv műfaja: összetett. Tanulmánykötet. Ismeretterjesztő: folklorisztika, népnyelv, imacsokor, archaikus világunk érzékletes tablója. Mert az összetett személyiség az összetett világban sok hatás közt bolyong. A több dimenzió (de még nem sokkhatás) érezhető, érzékelhetővé válik. Talán kicsit, néha érthetővé is – észlelés, eszmélés eszmélet. És így már irodalom: József Attilánál, Weöres Sándornál járunk. (De ki-ki másra is rálel.) Szól itt vers, gördül a ritmus, a költészet elringat. A kódolt népi tudásban (frazéológia) az álomfajták mozgolódnak. A nyelvi emlékezettel mozgásba hozható a történelem. Az énekléssel, a zenével (el)ringathatjuk magunkat. Tájékoz vesz körül bennünket, színekkel serkentve, ahol a fekete tónusok is a természet díszei. Ahol a formák, a természet átöleli a bízó embert, amikor imádkozik, tevékenyen bízik. Társas lény – természet és társadalom így lesz eggyé. Mert egy. És összehozza nemzetek népeit, a sajátosságok figyelembevételével. Csak a társadalmi létben választják el a társadalomtudósok az embert a természettől. (Nagyon igyekeznek.) A természetről leválasztott ember – előbb vergődik, kapálózik felfelé, majd egyre inkább lefelé... zuhan, s halálra ítéltetett. De attól is fél. Pedig Montaigne is biztat, hogy ugyanazt az utat tegyük meg, amit megtettünk a „nemlétből a létbe”, szenvedély és rémüldözés nélkül, ha eljön az idő, tegyük meg, „a létből a nemléthe”. (Montaigne, *Bölcselkedni annyi, mint készülődni a halálra*, Esszék, vál., bev. és jegyzetek Oláh Tibor, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1983, p47–61.) Nos, az itt-létet és az átmenet-létet segíti az imádság – amint a földön, úgy a mennyben is.

A természetről leválasztott ember – előbb vergődik, kapálózik felfelé, majd egyre inkább lefelé... zuhan, s halálra ítéltetett.

A kötet tartalma meggyőző: átmeneti állapotban vagyunk: feltárás, közvetítés, megőrzés. Előhozni a rejtett népi tudást (Balázs), földrajzi, etnikumi mutatókkal barangolni, bemutatni pl. Európa vallástörténetét, nyelvészetet (Voigt). Honnét jön ez az ismeretforrás? Mi az ima? Balázs Géza nyelviileg is megfogja, néprajzilag is értelmezi. Mert például a halálfélelem mindenkit megmozgat, még az ateista is imára „fanyalodik” az adott utolsó előtti pillanatban. A nép egyszerű gyermeke tudta: mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. Nem csak akkor, amikor nincs. Amikor éhezünk. Akkor, amikor dolgozunk, amikor épek vagyunk. Még. Az ima: segítségvárás a munkához, a test karbantartása során az egészség megőr-

149. ima

Kejj fel, kejj fel, szép Szűz Mária,
Megtörték szerelmes szent Fiad,
Keresztfára szegezték,
Három csepp vére elhullott,
Azt is az angyalok felszedték,
Szent kehelybe öntötték...

zéséhez. Az ima a gyógyítás lehetősége. Mire megyünk az emberi tudás összességével, a bölcsességgel? Ugyan. Az ima, a hitből táplálkozó, adja az erőt a léleknek.

Így jártam én is, olvasás közben megnyílta. Noha nem áll távol tőlem a liturgia. Gyerekkori súlyos betegségem idején, az ötvenes évek elején, anyám Kaszap Istvánhoz imádkozott (mint akkoriban oly sokan). Nem népi imádsággal. Az orvosok, ráolvasás helyett, tették a dolgukat, de tudjuk, sok testet látott sebész, agykutató, fohászokodik, mert hisz. Gyógyulásom után, nem hálából, de szülői lendítéssel indított, természetesen vett akcióval, ministráltam születésem helyén, Szigetváron, majd Pécsre költözésünk után a Pálosok templomában. A következő kötelező úttörős évek nem űzték ki belőlem a jót. A 2015-ös, a 10. Tanári noteszkönyvem ezt a címet kapta: *Ima a vonaton*. Ott egy bájos kislány énekelte Kodály dallamára... „*Én Istenem, jó istenem, lecsukódik már a szemem...*” De már másért hallottam szólni az imát. Az a jó, ha mindig valakiért szól. Amíg szólhatunk. Ámen.

Tanulságok. Több is van. Az archaikus nem elavult. De nézzük a felfedezés oldaláról. A felvillanó kincset megpillantani vakszerencse kérdése lenne? Pasteur mondása szerint: „*a szerencse csak a felkészült, éles elmét támogatja*”. Ez nem csak a természettudományos felfedezések tárházában van így, ez lehetséges a néprajz kincses birodalmában, minként azt bizonyítja Erdélyi Zsuzsanna búvárkodása. Felvillant a kincs, a modernkori aranyásók ezt jól tudták, ezt nem lehet visszacobni a feledés kútjába. Náluk ez életre-halálra ment. Így van ez a nemzeti kultúránk kincseivel – ez életre megy. Tehát: felfedezés, felszínre hozás, leporolás, fényesítés. Így tesz a kutató-feltáró életművel a kivitelező, értékörző produktumával.

Tisztelgés a kincsfeltárók emberi szakmunkája előtt, az érzellemmel teli közelítések mellett, objektív, tudományos, fényes munkával rukkolnak elő. Ritka, amikor a belső tartalom tökéletes harmóniában van a formával. Ez nemcsak alkotói attitűd terméke, hanem kemény odafigyelés – az ihlettől a kutatáson át az alkotás „megtermékenyítése” (szakszerűbben: „technologizálása”), a gyártó folyamat végigkísérése. A betűtípus, a lapminőség, a kötés, mind a belső szépdarabokat hivatott hordozni, az olvasónak a forgatás a dolga, élményhez jut. (A nyomda: OOk-Press Kft., Veszprém, hozza kitűnő, a tartalomhoz illeszkedni tudó formáját, ismerem régóta.)

Ez a szív fölött hordozható könyvecske tisztelgés, és föl(fel) nézés. Önbiztatás. Liturgia, ezúttal: embertisztelet. Tanításra érdemes – komplex művelődéstörténet. A mű bizonyára megkapja a szakma értő elemzését, mert igen színesen összefogott a látásmód és a tartás. A tág ölelésben felvetődik például: a néprajz helye – a nyelvtörténetben, a teológiában, az irodalomban, a művészetben. Az ember, a nép rajzolta mindenség tagjai vagyunk.

Több évtizedes tanárkodásom után, most, ebből a szép imakönyvből megint sokat tanultam. Segített észrevenni az „aranyágot”. És utunk során Baudelaire-hez jutunk: Kapcsolatok, Szabó Lőrinc fordításában, Megfelelések, Tornai József átültetésében. Mindegy is: „*Templom a természet.*”

Sz. TÓTH GYULA

Ott látok egy aranyágot... Archaikus népi imáink világa,
Szerkesztő: Pomozi Péter és Karácsony Fanni, kiadó: A Magyar Nyelv
Múzeumáért Alapítvány, Sátorlajaiújhely – Széphalom, 2016

Egybeterelni a szavak csendjét

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Gál Sándor legújabb verseskötetéről

Nem virágos csendélet, nem celeb-rima riszálás ez az arasznyi méretű, 79 oldalas kiadvány, amely a költő 79. évében jött napvilágra. Tudatos végelszámolás ez a kötet, melyben a költő kiszámolja önmagát, és közben leüti a kérdéseket: mennyi van még?

Csendes beszéd önmagával buzitai házában, soraiba takarózik, mint nyugós gyerek, másszor meg ő a nap, akihez melegedni járunk. Csak az ablakot nem engedi elfüggönyözni, ami mögül ki kell néznie, mert mindig feltűnik valami. Egy lehullt levél, egy megfagyott pók, a diófa csupaszzal gallyakkal. Önazonosulás, beteljesülés képei, mozaikjai, önszaggatás és sebvakarás, sebgyógyítás. Legbelül van, ott, ahol nem mindenki mer lenni. A belső magányban, a „lehetséges még?”-ekben, a lehetetlen felmérésben, hogy mi az, ami itt van még. Próbát tart, hogyan lehet túlélni a néha túlélhetetlent, amikor minden magyarázat kevés a megmagyarázhatatlanra. A tűnődésben nem is tudni, hogy magához szól, önmagát kérdezi, vagy minden meg van már írva, csak formát kell adjon neki. Legbelül beszél. Nem vetíti ki, hanem egy önmagával, a belső történet ő maga. Játék a csenddel, ahol sallang nélkül van jelen bármi, nem sok, minimál-rock ez, sziklakemény koppanásokkal. Sebzettségének legérzékenyebb pontján áll, magányosan.

Játék a csenddel, ahol sallang nélkül van jelen bármi, nem sok, minimál-rock ez, sziklakemény koppanásokkal.

Lélektani és metafizikai sugallatú lélekáramoltatás történik. Többrészes, monumentális „regényt” szerkeszt csendből, csillagokból, magányból, univerzumból, sok-sok kérdéssel kísérve, melyek sürgönydrót mormolással szüntelenül kavarnak. Éjszakák és nappalok magányos világába visz. Ebben az „utaztatásban” minden annyira személyes, hogy a mi éjjeleink, nappalaink kínja is az, amiket megél. A lélek önélveboncolása folyik, s ebben a dús lírai összetettségben csaknem megnyugtató, hogy másnak sem jobb a visszhangtalanság, amikor „nincs megidézhető hang”, és közben önmagát keresi az ember. (Aki nem látható.) Ezek a végtelen hosszúnak tűnő őrlő órák, mikor újra és újra magát próbálja megtalálni, néha már-már megteremteni az ember, elmormolt miatyánkot tördelve, hát ha képes lesz feltartóztatni az eluralkodó érzést, a sűrűsödő félelmet, hogy ember nélküli jelenre ébredsz vagy ébrednek melletted. Ez a kozmikus magány és csendzúgás, a végtelennek tűnő monoton várakozás miért és meddig még? Mindaddig, míg megérted, mivé képes tágulni a magány. Gál Sándornál

állandósult kép és életkép: „a csend is része ennek az eltűnő egésznek... lehet, hogy máma meghalok... alkonyat... végső magány... éj csendje... kevés kell ahhoz, hogy megértsük a halált... már egyre ritkábban szólok, egyre több bennem a hallgatás...”

„A csend nem vigasztal, de meg se aláz.” (Barna füzet)

A csend, mint a halál koronája? Avagy: a csend hangjai...

Ebben a mikro-realista lélekvizsgálatban az egyéni tükröződik a transzcendentális létezésre és vissza, a teljes szféra magassága-mélysége átfogásával: „a holdkaréj ezüstje / csendet szítál alá... a csend és a szó / a tél hava ha volt / a tegnapok a szépség s a csoda / s hogy nincs tovább / se ide se oda...” Megrázóan ébresztő sorok, megborzongató gondolatok ezek.

Csillagok, végtelenség... Odafent és idelent. Nem választható, de megélhető kérdései rendezik versbe hajnali megrészegüléseit. „Ha apám élne, most lenne százéves” – mondja a *Kitágult nap* című írásában. Még a hajnal ébredése előtt az ablakban állva a mozdulatlanok vélt csillagos eget figyelve furcsa, különös érzések és gondolatok épülnek egymásra ebben a magányos tűnődésben: „a mindenség kinyílt egészében / és fölragyognak mind a csontok / és szárnyalva tovább / keresik az otthon / a hazát / új tiszta csillagok között...”

Fény és mély-fekete árnyak birkóznak legbelül, meg fent és lent, a csillagoktól a föld legmélyebb pokláig. Feltekintve ugyanannak a teljességnek az áramlását, sodrását véli látni és érezni, mint belül, mely megszakítatlan erővel lüktet hajnali pillanataiban. Ez a két teljesség kapcsolódik egymásba és megmutatja magát „a kettős ölelésű csendben: az úri zúzadék / semmi-vé árad / távolodnak egymástól / az ismeretlen naprendszer is...”

Miközben Gál Sándor „fölmagaslik láthatóan a csillagokig / ahol minden emberi törvény véget ér, mire utoléri az éjfélt, a csillagok leköszönnek sorra”, s ekkor van sora az írásnak, a gondolatok magaslatokba emelésének, magas minőségben való lejegyzésének. Mert az égi létezés az, ami az éjszakában benne csend-dé lényegült, és most vele szállnak „ölelven egymást / a földi fények / az égi hangok”, majd pedig: „amikor egyetlen nap / egyetlen végtelenné tágul / kinyílik a szabadság kapuja”.

A *Barna füzet*ben írja: „A magány, a némaság s a némulás verseit írom, az egyetlen hatalomét, amelyet magam felett érzek; mert minden leírt és kimondott szó, készülődés a halálra.” (66. február 16.)

Ez nem az édes-bús magány, szentimentális lötyty, melodráma az elszakított területen, tót tankok letiport nyomán, hogy „kuss bozgor magyar, ha nem tetszik, húzz el anyádba, mert itt mi mondjuk meg a tutit, és ha tetszik, ha nem, előre ezer évre” megjegyzések özönével kikapétázott jelenig tartó Trianon traumában, bár az is lehetne, mert megszenvedte, és a sorslúktette vérömlenyben ott van a verse, a *Távolodók*, tehát megtette, letette, lehetne ez is. De nem, nem is a rózsaszín csokrocskát kötő

reménykedő törtszívű vándor epigrammája, kit a haragos kedves a következő bálon feszengve vár. Nem a csalogánydalú reggel ez a végérzékenységgel injekciózott virradat, ahol füllemüle szól, fújja dalát. Nem halál-közeli élmény kibeszélése, átélés-élmény tolmácsolásának bulvár kölke ő, így a 80. év hajnalán, hogy a reggeli *Mokka* mellett duzzadjon a magyar mente, s utána kis tapsikolás hangozzék fel a riporteri pulpitus mögül.

Ha Niklai Ádámot, a méltatlanul elfeledett, életében is melőzött, halálában is legbelső titkok belső részébe zárt költőt kérdeznénk róla, azt mondaná arról, amit Gál Sándor ír 79. oldalon át: *Jődögél a halál*. Közösségi élménnyé emelkedik benne, de nem tudatosan, csak átéli mindannyiunk halál-közeli élményét. Közösségi élmény a halál. Hiszen a szeretet-szerelme ismert és megélt formáin túl ez az, amivel az ember a legtöbbet foglalkozik: a halál kérdése. A költő csak egy példát mutat, a sajátját, amely leplezetlenül izgalmas, sajátos és tudatalatti. Az utolsó másodpercet bontja töredékeire.

Gál Sándor magánya azért dideregtető, mert sorait olvasván rájövünk, hogy saját jól varrott, állig gombolt kabátunkat fejt le rólunk, majd leomlik a díszes zakó is, végül a mandzsettás ing, s ott állunk pőrén. A didergésben felismerjük önmagunk megcibált és vesztett létét, kinek mennyi van még belőle, s megkövül bennünk a bizonyosság, hogy választhatunk még, hiszen végtelen ez a földi ficánkolás. A feleslegesség rémképe tolul agyunkba és szerteporladt lehetőségeink nézegetéséhez kapunk egy nagyítót, hogy a zsugorodás jobban fájjon.

Gál Sándor, mint égi vándor elmenőben és visszajövőben megismerkedett többször is a halálközeli élménnyel, így jogosult arra, hogy útlevelet állítson ki önmaga és mások számára is, ha kérjük egykoron. A dokumentumot kipostázza, persze kihagyva benne néhány válaszra váró rubrikát, amit majd mi töltünk ki, de önmaga példáját lehetőségeként kínálja tanulmányozásra e kötetében is. Egyben feladatot is ad: *„fordulj meg / s lásd mit hagytál / magad megett / maradt-e fény / az utánad jövőknek / a majd megszületőknek.”* (Fordulj meg)

Nehéz az időre nem ellenségként nézni, ha számvetést készít az ember, de mert erre kényszeríti a belső logika, meg

kell tennie, s az egyre sűrűsödő sötétséget érezvén a fények nyomán rovást kell vésnünk, mint az idő is teszi. De kell-e ehhez megőrizni az állomásokat, a holtakat és a kilakoltatásokat, vagy feledni mindent, ahogyan a közerkölcs diktálja, a divat árulja, mint lehetőséget? Ez sarkalatos kérdés Gál Sándornál, mert amíg maga zsákutcás történetében leparkol, és érzelme lázadása letöri a maga értelmét, ugyanakkor öszszeköti, kiadott munkában behord minden szót, amit mondott, és életmű kötetekbe rendezi. A lélek lázadását csak az értelem, a küldetéses tudat képes letörni.

...a szeretet-szerelme ismert és megélt formáin túl ez az, amivel az ember a legtöbbet foglalkozik: a halál kérdése.

Amit eddig tett, abból élete végéig bőjtölhet. A kortársak nagy része már feledve, pedig meg sem ismerték őket a nagy és kis hazában egyaránt. Többször visszatekintett már az elmúlás kapujából, távolodók szerepében elhagyott portálok kapujából a part aljából, mint most a bucsú-Nagyértől, viharban tépázott, őrt álló sásként.

Se kapu, se falu, lassan nem lesz ki hirdesse, hogy jó volt, amit tettél költő. Amikor pedig új épületeket húznak a kassai-buzitai Golgoták helyére, minden tudása szertehull és helyére homokszemcséit szórja a szlovák levegő: lesz-e valaki, aki őrt áll egy gyertyával a kezében egykori helyeden. Jó lenne mondani, hogy igen, szeretnéd hallani, de feltör benned, mint átvérzett kötés szövetén a vér, hogy kevés erre a remény.

De amíg kopjafát farag Gál Sándor Görömbei Andrásnak, aki évtizedekig strázsált a felvidéki irodalom védelmében, amíg tündöklő bíbor kadarkával telt poharát emeli Márkus Béla felé a Hortobágy irányába, addig mondható, hogy Gál Sándor a szó fegyverével reménye ennek a megcsúszott nemzetnek.

SZÍKI KÁROLY

Gál Sándor: Egy spondeus mögött a csend, Bucsúért, Szülőföldünkért Alap kiadványa, 2016

Kaiser László

Itt

Innen ha el, mindig vissza:
lakhelyekről otthonomba,
fekhelyektől saját ágyba:
félíg árva itt az árva.

Sok várostól egyetlenhez,
megtérek én mindig Pesthez,
gyerekkorhoz, sok halotthoz:
elmúlt nap itt jövőt hordoz.

Megtérek, mert itthon vagyok,
emlékeim itt szabadok,
alig rettent, hogy menni kell,
s mindig van itt, ki elvisel.

Itt viselem el magamat,
nekem mindenem megmarad,
mert változás is itt örök,
s itt szöknek tőlem ördögök.

És legkisebb a látszat itt,
hogy bírom század kínjait,
hogy nem rágtak szét halálok,
s magyarnak lenni nem átok.

És itt van ő, már nem kislány,
velem nőtt fel – és nincs hiány;
érte maradok Pesten s itt:
érte látok el Krisztusig.

Barna T. Attila kisprózái

A nemzet költője

Idős férfitbeteg, az intenzív osztályon fekszik. Irén nővér fölé hajol, vizes tenyerével nyomkodja láztól égő arcát, nyakát, homlokát.

– De jó! – nyögi a bácsi.

Folyik a csap.

– Ő a nemzet költője – súgja oda nekem Irén nővér. – A lányokkal így neveztük el. A reggeli viziten, mikor a professzor úr megkérdezte tőle, hát magának mi fáj, azt felelte, hogy a nemzet sorsa.

Angyalok a plafonon

A bácsi eszméletlen volt, mikor begurítottam a szívkatéteres laborba. A katéterező orvos és az asszisztensnők bemosakodva várták. Másfél óra múlva toltam vissza az intenzív részlegre; meg is feledkeztem róla; éppen új beteget hozott a mentő, azt kellett előkészítenem. Pörgős napunk volt.

A bácsit másnap reggel láttam viszont. Az ágyban ülve reggelizett. Észrevett, harsányan rám köszönt:

– Jó napot, Attila!

Megtorpantam.

– Honnan tetszik tudni a nevemet?

– Hát csak onnan, hogy tegnap figyeltem magát felülről. Hallottam, ahogy a kollégái sürgették. Az angyalok is ott voltak velem a plafonon – felelte, és jóízűen majszolta tovább a vajjas zsömlét.

Ványai Fehér József versei

Én voltam az

Én voltam az, ki testét szél
Után kötötte, hadd vigyék
Fellegajtó-nyitók, tanúk
Örömrre, szenvedésre, bús

Kitiltottak, pokolból és
Múltból megtértek útján. Én
Voltam, kit gyáva indulat
Vitt, nyájas hajtónk, ösztön, hallgat

Rád koldus vágy és szép halál.
Lehulló kő, én voltam az,
Súlyos tudat lefogta szó,
Kimondatlan vád, én voltam.

Isten borravalója

Az egész kórház csak úgy hívta: Atya. Folyton térített. Tologatta a betegeket az udvaron, közben prédikált, meg vallásos dalokat énekelt nekik. Valami szektába járt. Pár éve volt a nyugdíjig.

Akkoriban a kardiológián dolgoztam. Egy kora tavaszi napon az orvos-igazgatóságra szalajtottak egy fontos dokumentummal. A patika előtt az Atyába botlottam. Sietnem kellett, már várták a papírt; csak odaköszöntem neki, s igyekeztem volna tovább, de – az erőszakos térítők szokása szerint – utamat állta.

– Imádkoztam Istenhez – mondta ünnepélyesen –, hogy adjon egy kis borravalót. – Rövid hatásszünetet tartott. Gyér ősz haja lengedezett a szélben. – És az imám meghallgatásra talált.

Nagy körülményesen egy gyűrött ötszázast halászott előköpenye zsebéből, meglobogtatta orrom előtt.

– Imádkozz – villantotta rám a szemüvegét. – És akkor te is kapsz az Úrtól borravalót.

Azzal otthagytam.

Még a kopasz feje búbja is áhítattól fénylett.

Fennhangon énekelt.

Hitelből feloldozás

Mi, az intelligens dózer
Áldozatai, országút
Cselédjeiként vánszorgunk
Pokoltól mennyig, és vissza.

Belédprogramozott élted
Titkát megsejted magad is:
Nincstelen adott életet,
S vagy az idő rabszolgája.

No, mondhatom, szép kis jövő:
Kiterít, beborít a föld.
Előtte pénzért kaphatsz kint,
Majd hitelből feloldozást.

Szent Ferenc

Az Úrnak teremtményiről való zsoltár

Magosságos, jótévő, mindenek feletti Urunk,
Tiéd az nagy fényesség és az dicséret,
kivel mindenek áldunk.

Hezzád száll egyedül áldomásinknak szeri száma,
És méltatlan az ember, hogy az Te szent nevedet szólja.

Dicsértessél, Uram, teremtményid által,
Szerfelett pedig jó bátyánkkal, az Nappal,
Az ki világosság, s az ki ránk veti világát,
És ki szép és ragyogó nagy tündököléssel
Tenéked, Magosságos, jeledet hordozza fénnel.

Dicsértessél, Uram, Hold nénénkért
és csillagidért egyképpen,
Az kiket az égben sugaras ékessé tettél vala szépen.

Dicsértessél, Uram, Szélfúvás öcsénkért,
Az levegő égért,
Az borult és felhőtelen és minden időkért,
Kikkel bő esztendőt hozol Te teremtményeidért.

Dicsértessél, Uram, szelíd hűgünk, a Víz által,
Ki magát megalázó és tiszta és hasznos mindazáltal.

Dicsértessél, Uram, testvérünkkel, a Tűzzel,
Az kinek lángjával világot ádsz nekünk éjjel,
És ki szép és víg, holott játszik féktelen erővel.

Szent Klára áldása

Aldjon meg benneteket
és oltalmazzon az Úr.

Ragyogjon fölöttetek az ő arca,
és ne tagadja meg tőletek
az ő kegyelmét.

Fordítsa felétek tekintetét
és adjon tinéktek békét.

Legyen mindörökkön veletek az Úr,
és adja meg, hogy ti is ővéle legyetek
örökké.

Ferences versek

KATONA IMRE FORDÍTÁSAI

Dicsértessél, Uram, éltető nénénkkel, az Anyafölddel,
Az ki öszve fog minket
És táplál eledellel
Megannyi gyümölcsöt hozván tarka virágokkal és fűvel.

Dicsértessél, Uram, mindazokért,
Kik megbocsájtanak az Te szerelmedért,
Nem panaszkodván az ő kínjaikért.

Boldogok, az kik békével tűrnek,
Mert általad, Magosságos, koronázva is lesznek.

Dicsértessél, Uram, nénénkért, az testi Halálért,
Kitől eleven emberfia nem menekedhet.
Bizony jaj nekik, az kik halálos vétekben élnek!
És boldogságosak az Te szent akarathoz hívek,
Mert az második halál hezzájuk nem érhet.

Dicsérjétek és áldjátok Urunkat nagy háláadással,
És szolgáljatok néki alázatossággal.

Klára és Ferenc – A szeretet köteléke – jelenet Fabrizio Costa filmjéből

IFJABB BÉRI GÉZA

Türelmes ordítás

Adalékok a Kunok és Rőfnyiek históriájához – középiskolás fokon –

Azt hittem, álmodom. Először arra gondoltam, hogy megcsí-
pem magam, hátha felébredek. De talán így jobb, ha lejegyzem.

Ünnep volt akkor is. Túl zenén, túl síp-dobon hallani vél-
tem a megafonokból, hogy a vendég lengyel államfő beszél.
Nem csak szabadságharcosokról és államférfiakról szólt –
méltón és igazságosan –, de még szépséges, szent királynőink
személyét is felidézte. A síp-dob vagy a (vissz)hangosítás hi-
bájából fakadt, hogy míg Árpád-házi Szent Kinga – Szemér-
mes Boleszláv, lengyel fejedelem felesége – még átcsúszott
valahogy a szellemidézési kísérleten – és Kinga maradt, de a
másodikat, a litván nagyfejedelem, Jagelló Ulászló hitvesét,
akit a szónok Jadwigaként említett, a magyarítás során He-
lenának hallhattuk. (Bizonyára valamely tankönyv sugallta,
hogy ha egyszer szép, akkor Heléna.) Talán csak a technika
ördögének cselszövénye miatt, bár ez utóbbit bátorsággal ne-
vezhetnénk magyartalanításnak és a keresztvíz lehúzásának
egyránt.

Jóhiszeműen érteni vélem a névváltozás okát, hiszen a
„szép” jelző mintegy epitheton ornans vonzza a – magyarul
inkább Heléna, Devecserinél Helené, s nem Helena – nevet.
Hogy megindokoljam a homéroszi eposzok hősnője és Nagy
Lajos királyunk leánya közötti „felesleges szörszálhasogatás-
nak tűnő disztinkciót”, talán elegendő, hogy míg az előbbi
– akaratán kívül vagy sem – a népek közötti viszályt, háborút

előidéző házastársi hűtlenség jelképes alakjaként ment át a
köztudatba, addig a II. János Pál pápa által 1997. június 8-án,
Krakkóban szentté avatott Hedvig négy esztendő korában
ausztriai Vilmostal kötött házassági szerződésének felbon-
tását maga VI. Orbán pápa hagyta jóvá, ami lehetővé tette a
lengyel–litván perszónáluniót, s ezáltal lett Litvánia keresz-
ténnyé. Szent Kinga és Szent Hedvig szobra egyebek között
Budapesten, a Belvárosi templom kertjében is látható.

*...a mai diáknak már szabad,
s tán illenék tudnia, hogy honnan is
vételgett az a bizonyos Hedvig...*

A beszédet kis híján elnyomta a magánérdekből felhergelt
osztályharcosok sípszava, de aki nem hallotta volna a nyelv-
botlást, az máig is olvashatja a Duna TV felvételéről. Marad-
junk tehát annyiban, hogy a szónokot mindössze némi zaj s
tán egy baki zavarta meg, és nem a mulasztásos szentség-
gyalázás tényállása valósult meg. Gyalázatról még akkor sem
beszélünk, amikor azt látjuk, hogy bár olyan kurzusban
élünk, mely a keresztény gyökereket a felvilágosult – értsd:
szekuláris – Európára akarja kényszeríteni, de még ezzel
együtt sem sikerült eljuttatni a magyar nézőkhöz Krzysztof
Zanussi 1990-ben forgatott filmjét a szintén szentté avatott
Maximilian Kolbe életéről *Életet az életért* címmel. Pedig a
rendező éppen Szent Hedvig életének feldolgozását vette
tervbe. Azért nem árt megjegyezni, hogy az említett szemé-
lyek nem pusztán holmi belterjes lengyel–magyar idolk,
hanem az egész katolikus – egyetemes – egyház szentjei. Vilni-
ustól Buenos Airesig. Akár tetszik, akár nem. Akár füttyülnek
rá, akár nem.

Elvégre a mai diáknak már szabad, s tán illenék tudnia,
hogy honnan is vételgett az a bizonyos Hedvig, Károly Róbert
unokája, s még a fejlett autóipar árnyékában is tudható, hogy
V4-en nem valami újrendszerű robbanómotort értünk. Csak-
hogy a 10. osztály tankönyvének szövegében szó szerint ez áll:
*„Károly jó viszonyra törekedett Csehországban a Luxemburgokkal,
Lengyelországban a Lokietek családdal. (sic!) Feleségül vette Lokietek
Ulászló leányát, Erzsébetet. 1335-ben a visegrádi királytalálkozón el-
simította Luxemburgi János és Lokietek Kázmér ellentéteit.”* Ez már
tisztá beszéd. Akit eddig naivan Nagy Kázmérnak hittem,
most kiderül róla, hogy mindössze rőfnyi – lokietek. Heuréka!

A bizonyosság kedvéért mindenesetre hátralapoztam a kro-
nológiai táblához, ahol végképp eloszlott minden kétségem
az álom hitelességét illetően, ugyanis a tévedések elkerülése
végett itt is feketén-fehéren olvasható a korszak jelentős ese-
ményeként a *Lokietek-ház* (értsd: dinasztia) *egységítése*. A szerzői

Szent Kinga és Szent Hedvig szobra a Belvárosi templom kertjében

fantáziából vagy a felmérhetetlen szerkesztői erudícióból fakadóan tehát a lengyel uralkodóház utolsó előtti királya, a kis termetű – kb. 150 cm magas – Władysław Łokietek (Rófnyi Ulászló) nem csupán fiára, Kázmérra örökítette át ragadványnevét – kit is a magyar középiskolát ki nem járt tudatlannok egyszerűen csak Nagy Kázmér néven emlegetnek –, de a teljes Piast dinasztiára ráragasztotta a Rófnységet, nyilván egészen az államalapításig visszamenőleg.

Ezután nem átalítottam végigbongészni a nemzeti könyvtár ide vonatkozó tételeit, ahol is sikerült megállapítanom, hogy a nagynevű (ám bizonyára kis méretű) uralkodókról szóló okítás mit sem kopott az esztendőik során, ugyanis „Łokietek Kázmér” s vele a „Rófnyi” uralkodók már 1999-ben felbukkantak, és legalábbis 2013-ig több kiadványban szilárdan tartják magukat, évről-évre, tanévről-tanévre. Hadd álljon itt mementóul a lelet pontos helye: *Műszaki Könyvkiadó Kft., ISBN 978 963 16 2679 7* – A példányszámra nem merek tippelni.

Mi jöhet még ezután? Talán egy jövőbeli tévéközvetítés Varsóból a V4-ek soron következő nemzeti ünnepéről, ahol is a tolmács lelkesen fordítja a hallgatóságnak, milyen nagy-

ságokat nyújtott Lengyelországnak a magyar Kun-dinasztia. Ezt a nevet az Árpádok bizonyára a szintén utolsó előttiként regnáló IV. László király ragadványnevére öröklendik oda és vissza.

De talán csak hittem, hogy álmodom. S nem csak én.

A kételkedőknek csak annyit mondhatok: ha úgy hiszik, hogy a történelem fordulataitól egy varázsütésre távozik az átok, véget ér a jó vagy rossz álom, bizony nem így van. Csipkedhetjük magunkat, hiába. Talán ha megpróbálnánk egymást ébresztgetni:

*eloldott csónak, kioldott vitorla,
lassú az áramlás és nesztelen,
szű-rágta pad, az evezőruđ porlad,
egy loccsanás, a fenék vízzel lesz tele,*

*öblös a csend, a szél kicsorbult,
talán a part mozdul ma még,
ha szólnék, ha útmutatóul
türelmesen ordítanék.*

(Béri Géza: Út a vízen)

Szente B. Levente

élni, lehet-e?

Csendesen,
szelíden,
panasz nélkül
élni, lehet-e?
majd elmúlni szépen,
ha már, meghalni
úgyis megtanított Isten régen.

levetkőzni a sok hazugságot,
az összest, mi cicomás,
mi pírral és kínban készült,
hideg-meleg, vagy élő volt
és lett halott anyag.

minden bőrt, rétegről
rétegre leszámolni,
csak le vele –
egészen

a vérig, a csontig tépett,
megalázott, meggyalázott lélek,
szívtelenül kivesézett,
lemeztelenített valónkig

látni, érezni, emlékezni
szeretve lenni
végre.

Jövedelemadó 1%

TISZTELT OLVASÓNK! KEDVES BARÁTUNK!

A *Búvópatak* szerkesztősége és kiadója nevében arra kérjük a lap olvasóit, barátait és szerzőit, hogy személyi JÖVEDELEM-ADÓJUK 1%-ÁT a BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY javára ajánlják fel!

A kedvezményezett adószáma: 18776278-1-14

A kedvezményezett neve: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány legfőbb feladatának a *Búvópatak* folyóirat kiadását tekinti.

KÖSZÖNJÜK!

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószervező: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Gera Katalin, Lukáts János,

Németh István, †Papp Árpád, Sarusi Mihály

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2017. április

Sokszorosítás sorszáma: 4/2017.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11-13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A *Búvópatak* Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

A bátaszéki Szent Orbán-kápolna és az év fája 2016-ban – Thaler Tamás fotója

Megrendelhető a Búvópatak

Akik a lapra szeretnének előfizetni, ezt a szándékukat szíveskedjenek jelezni az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén, vagy a +36 82 310 656-os telefonszámon.

TÁMOGATÓNK

Nemzeti
Együttműködési
Alap

9 771588 933004